

TORIL B. LYGSTAD • EDEL MONSEN

OAHPAHEADDJIBAGADUS

TORIL B. LYGSTAD • EDEL MONSEN

VUONAIN 2

Fáddágiha 3.-4. ceahkkái

ČállidLágádus

SISDOALLU

1. GEALBOULBMILAT	4
2. SISDOALU, BARGOVUGIID JA ÁVDNASIID OPPALAŠGEAHČASTAT	5
3. HÁMÁDAT: OVDABARGU, OLGOBARGU JA MAŇNEBARGU	7
4. SIIDDUS SIIDUI BAGADUS	10
s. 3-4: Ovdasátni ja oahpahusulbmil	10
s. 5: Fiervvás	10
s. 6: Muittátgo?	11
s. 7: Mii geardduhit ja oahppat odđa sániid	11
s. 8: Alfabehta	14
s. 9: Luonddunamahusat	17
1. Báikenamat	17
s. 10: 2. Luonddunamahusat	18
s. 11: 3. Goahtesajis	18
s. 12: 4. Goahtesajis	20
5. Maid mii dahkat meahcceskuvllas?	20
s. 13: 6. Lávkkas	20
7. Mus leat	20
s. 14: 8. Guhtemuš cealkka lea riehta?	21
s. 15-17: Meahcceskuvla mearragáttis	22
s. 18: 9. Lohkan ja čállin	22
s. 19: Mearragáttis	23
s. 20: Mearraguolit	23
s. 21: 10. Mearraguolit	24
s. 22: Guollesávlla	24
s. 23: 11. Imašlaš guolit	25
s. 24: 12. Mearraguolit	25
s. 25: 13. Duohta vai gielis	25
s. 26: Mearralottit	26
s. 27: 14. Mearralottit	27
s. 28: Skálžžut	27
s. 29: 15. Skálžžut	28
s. 30: 16. Mearragáttis	28
s. 31: 17. Mearragáttis	28
s. 32: 18. Návsti fiervvás	29
s. 33: 19. Fiervvás	29
s. 34: 20. Fiervvás	30
s. 35: 21. Njálmmálaš hárjehus	30
s. 36: 22. Biktasat	30
s. 37: 23. Mu biktasat	30
s. 38: 24. Meara nalde	31
s. 39: 25. Vearbbat	31
s. 40: 26. Maid mii dahkat meahcceskuvllas?	32

s. 41: 27. Govat.....	32
s. 42: Logut 1-20.....	33
28. Logut 1-20.....	33
s. 43: 29. Logut 1-20.....	34
s. 44: 30. Čállin.....	34
s. 45: Vahkkobeavvit ja biellu.....	34
s. 46-47: 31. Meahcceskuvlla diibmoplána.....	35
s. 47: 32. Seaidneáviisa.....	36
s. 48: 33. Oahppit meahcceskuvllas.....	36
s. 48: 34. Mat leat govat?.....	36
5. OLGOBARGU.....	37
Mii vuolgit meahcceskuvlii.....	37
Lávostallan.....	37
Dolastallan.....	39
Goahtesajis.....	40
Lávkkas.....	40
Luonddubálggis.....	41
Biebmu.....	42
Lávlagat ja stoahkan.....	43
Sámi báikenamat.....	46
Mearraguolit.....	47
Šattut ja liedit.....	47
Muorjjit.....	48
Skálžžut.....	49
Fiervvás.....	49
Lávlun- ja muitalanboddu.....	50

1. Gealboulbmilat

Dán oahpaheaddjibagadusa oppalaš oasi kapihttalis 7 ovdanbuvttiime tabealla, mii čájeha oahppigihppagiid ja gealboulbmiid ovtastusa Máhttloktema mielde. Vulobealde lea oppalašgeahčastat mii čájeha gealboulbmiid mat gustojit dássái 1b ja 2b. Ja vaikko moai VVV:s letne välljen giddet fuopmášumi fágaidgaskasašvuhtii ja sámi kultuvrra iešguđegelágán beliide, de guoskkahetne mánja ulbmila, muhto ean buot ovttavuođolaččat gal.

DÁSSI 1B	DÁSSI 2B
<p>Njálmmálaš gulahallan Oahppi galgá máhttit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • guldalit, duhkoraddat ja geahččaladdat sámi giellajienai-guin, stávvaliiguin, sániiguin, riimmaiguin, ritmmaiguin ja nuohtain (intonašuvnnain) • dadjat sániid ja álkis cealkagiid • buorástahttit, giitit ja mitalit gii son lea • mitalit iežas ja earáid birra • guldalit njálmmálaš teavsttaid ja dovdát sániid ja dajaldagaidda mat gullet árgabeaivválaš dilálašvuodaide • oassálastit hárbjeha árgabeaivválaš humademiide • háladit govaid birra álkis dajaldagaiguin • lohkat 0-100 ja atnit loguid álkis háladeamis <p>Čálalaš gulahallan Oahppi galgá máhttit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • lohkat stuorra ja smávva bustávaid • juohkit sániid stávvaliidda • dovdát sátnegoivaid • lohkat oanehis sániid ja stávvaliid báhpáris ja šearpmas • čállit smávva ja stuorra bustávaid ja geahččaladdat sániiguin iežas giehtačálloš ja boallobeavddis • bidjat oktii álkis sániid oanehis cealkkan <p>Giella, kultuvra ja girjjálašvuhta Oahppi galgá máhttit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • hupmat sámegeiela ja dárogeiela giellajiena ja bustáva ovtastusa birra • geahččaladdat sátnehámiiguin ja háladit sátnehámiid ja mearkkahuserohusaid birra • háladit sámi geiela ja dilálašvuodaidda birra main veadjá leamen ávkkálaš máhttit sámegeiela • guldalit ja leat mielde juigosiid, lávlagiid, riimmaid ja hoahkamiid ovdanbuktimis • guldalit ja dovdát geiela álkis mitalusaid, máidnasiid, govaid, spealuid ja tv-prográmmaid bokte • atnit vahkkobeivviid, mánuid ja gávccii jagiáiggi nama-husaid • atnit vahkkobeivviid, mánuid ja gávccii jagiáiggi nama-husaid atnit sámi bivttasnamahusaid • dovdát iešguđege guovllu sámi gávttiid 	<p>Njálmmálaš gulahallan Oahppi galgá máhttit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • guldalit, áddet ja cealkit álkis diedđahusaid ja bagadusaid • guldalit ja áddet álkis sártnodemiid, máidnasiid ja mitalusaid • sártnodit árgabeaivválaš dilálašvuodaidda birra • jearrat ja vástidit álkis jearaldagaidda • oassálastit rollaspealuide ja dramatiseremiidda • lohkat 1000 rádjai ja atnit loguid albmadiid áiggiid ja dáhtoniid <p>Čálalaš gulahallan Oahppi galgá máhttit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • lohkat ja čállit sámi alfabehta • lohkat, áddet ja čállit álkis diedđahusaid iežas giehta-čállagiin ja boallobeavddis • lohkat álkis teavsttaid, máidnasiid ja mitalusaid ja báhkkoš sisdoalu ádejjumi • čállit álkis teavsttaid árgabeaivválaš dilálašvuodaidda birra <p>Giella, kultuvra ja girjjálašvuhta Oahppi galgá máhttit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dovdát dajaldagaidda vássánaiggiis, dálááiggiis ja boahte-áiggiis sártnodit gielas ja giellasehkemis • lohkat árvádusaid, sátnevádjasiid ja vitssaid • guldalit ja lohkat sámi máidnasiid ja mitalusaid ja sártnodit sisdoalus • geavahit biepmuide gulli doahpigiid sártnodettiin sámi biepmuid birra • geavahit dábbalaččamus sániid mat gullet lagaš bearrašii ja fuolkegoddá

2. Sisdoalu, bargovugiid ja ávdnasiid oppalašgeahčastat

Ulbmilat ja oasse-ávdnasat	Oahppanulbmilat: <ul style="list-style-type: none"> máhttit sániid dávviriin mat leat goahtesajis máhttit mitalit mii sus lea mátkelávkkas máhttit sámegielsániid <i>guolli, loddí, návste, vanzá/fanas, skálžu</i> ja <i>jielli</i> namahit uhcimustá golbma mearraguoli namahit uhcimustá golbma mearralotti máhttit golbma iešguđet lágan skálžonamaid máhttit muhtin sámi luonddunamahusaid máhttit muhtin sámi báikenamaid máhttit lávlaga <i>Guollevávlla</i> 	Oasseávdnasat: <ul style="list-style-type: none"> Alfabehta Luonddunamahusat Báikenamat Goahtesadji Lávkkas Dolastallat Mearragáttis Mearraguolit Mearralotti Skálžžut Fiervvás Biktasat Logut Šattut 	Giellaoahppa: <ul style="list-style-type: none"> alfabehta sámi diftonggat habitiiva jearransánit sátneluohkát: substantiivvat ja vearbbat suopmanerohusat áigedajaldagat: vahkkobeavvit genitiivvas ja diibmoáiggit logut: vuodđologut ja vuorrolohkosánit
Bargovuogit	Lohkat: <ul style="list-style-type: none"> sániid ja cealkagiid govvateavsttaid árvádusaid lohkanteavsttaid bagadusaid bargobihtáin ja spealuin tabealla: <i>Diibmoplána</i> 	Sárgut/ivdnet: <ul style="list-style-type: none"> luonddunamahusaid sárgáid sániid ja govaid gaskii sárgáid dáru ja sámi sániid gaskii elliid ja lottiid, goahtesaji sárgut bagadusaid mielde ivdnet gova bagadusaid mielde 	Guldalit ja hupmat: <ul style="list-style-type: none"> jearrat gažaldagaid vástidit gažaldagaid sártnodit mitalit ovdanbuktit iežas barggu guldalit bagadusaid spealuin guldalit go earát mitalit guldalit go jitnosit lohkkovjuvo guldalit bagadusaid guldalit lávlagiid dramatiseret
	Čállit: <ul style="list-style-type: none"> bustávid mat váilot sániin sániid mat váilot cealkagiin sániid ja cealkagiid govaid báikenamaid ja luonddunamahusaid vástádusaid gažaldagaide jorgalit cealkagiid 	Lávlagat ja hoahkammat: <ul style="list-style-type: none"> <i>Suga mađđái</i> <i>Guollevávlla</i> <i>Golbma guoláža lávlla</i> <i>Alfabehtalávlla</i> 	Duhkoraddan ja praktihkalaš bargobihtát skuvllas: <ul style="list-style-type: none"> geahččat filmma ráhkadit šaddočájáhusa iešguđelágan sátneoahppan-hárjehusat speallat breahhtaspealuid speallat biŋgo speallat memory ráhkadit biepmu leat mielde lávlumis ja lávlun-stohkosiin dramatiseret
	Praktihkalaš bargobihtáevttohusat/giedde-bargoevttohusat meahcceskuvlii: <ul style="list-style-type: none"> cegget leirra ja cahkkehit dola, ráhkadit biepmu luonddubálggis oaggut stákkuin dahje vađuin stoahkanaktivitehtat, lávlun ja dráma murjen čoaggit šattuid fiervvás ohcat dinggaid 		

<p>Lasse-ávdnasat</p>	<p>Oppalaš mildosat VVV 1-4: Bingobreahtta, Bustávva- ja sátnebingo Bustávvaakoarttat, Alfabehta Muitalus: Boradanboddu mearragáttis Lávlagat ja hoahkamat, <i>Vuonain 1-3</i> Sátnelistu: Goahtesaji barggut ja doaimmat vuonas Sátnelistu: Kulturhistorjá Sátnelistu: Luonddunamahusat Sátnelistu: Málestit Bagadusat Vástádusakoarttat, Duohta vai gielis Bagadus bingospealuide Bagadus labyrintaspealuid geavaheapmái Bagadus sátneoahppankoarttaid geavaheapmái Bagadus cealkkabuđaldusa geavaheapmái Bagadus jearaldatkoarttaid geavaheapmái</p> <p>Vuonain 2 mildosat: 1: Luonddubálggisevttohusat 2: Geahččaleami evttohusat 3: Fiervvás 4. Návsti 5: Buđaldusspealloboallu 6: Sátnelistospeallu 7: Luonddubálgá vástádusakoarttat</p>	<p>Sátneoahppankoarttat: Fiervvás, govva-govva (<i>Vuonain 1</i>) Fiervvás, govva-teaksta (<i>Vuonain 1-2</i>) Lávkkas 1, govva-govva (<i>Vuonain 1</i>) Lávkkas 1, govva-teaksta (<i>Vuonain 1-2</i>) Lávkkas 2, govva-teaksta (<i>Vuonain 2</i>) Mearraguolit, govva-govva (<i>Vuonain 1</i>) Mearraguolit, govva-teaksta (<i>Vuonain 1-2</i>) Mearralottit, govva-govva (<i>Vuonain 1</i>) Mearralottit, govva-teaksta (<i>Vuonain 1-2</i>)</p> <p>Bingo: Fiervábingo Guolle- ja loddebingo</p> <p>Breahttaspealut: Fierválabyrinta 1 Fierválabyrinta 2 Fiervvás 1-2</p> <p>Jearaldatkoarttat: Jearaldagat</p> <p>Cealkkabuđaldus: Fiervvás Ivnnit Meahcceskuvllas</p> <p>Civzakoarttat: Ivnnit 2 (<i>VVV 2</i>) Logut 2 (<i>VVV 2</i>) Mearraguolit Mearralottit Meahcceskuvllas</p>	<p>Sátnebanjkoarttat: muorat, dolla, riššat, beassi, báhti, lávvu, lávka, geađgi, gáffal, baste, niibi, guksi, niesti, láibi, termosbohtal, nohkkanseahkka, šuhkoláda, oaggunstávrá, gádjunliiva, gahpir, fáhcat, leasttut, ullobáidi, ullobuvssat, arvejáhkka, stevvelat, loddi, guolli, návsti, vanca, skálžžut, jielli</p> <p>Plánššat: Alfabehta Dolastallan Logut 0-10 Logut 11-20 Logut 10, 20 ... 100 Fiervvás Ivnnit Lávostallan Lávus Meahcceskuvllas Mearraguolit Mearralottit Šattut mearragáttis Skálžžut Stáffu</p>
------------------------------	---	---	--

3. Hámádat: Ovdabargu, olgobargu ja maŋnebargu

Dán oahpaheaddjebagadusa oppalaš oasis (gč. kapihtal 10) meroštalaime dan vihtta muttu mat meahcceskuvllas galggašedje leat. Dás giddejetne fuopmášumi dan golmma muddui main ávdnasat leat heivehuvvon dihto fáddái ja ahkeceahkkái, namalassii ovdabargui, gieddebargui ja maŋnebargui, ja bagadetne earenoamážit din geat galgabehtet bargat *Vuonain 2*. Ohpíhii deattastetne ahte buot dát muttut lea deatalaččat čiekŋalitoahppamii, mii maiddáa lea guovddáš áhta [Fremtidens skole/Boahhteáiggi skuvllas](#).

OVDABARGU

Vái oahppit galget buoremus lági mielde ávkašuvvat giella-oahpahas meahcis, de lea ovdabargu skuvllas deatalaš. Moai letne vásihan ahte oahppit sihke árttalaččabut oahppet ja lassin muitet sániid ja dajaldagaid buorebut jus sii meahcceskuvlla veagas ovddalgihtii leat boktán duogášmáhttuset ja áicán maid galget oahppat. Buorre ovdabargu dahká nappo vuđđosa oahppamii ovddosguvlui.

Moai oaivvildetne ahte golbma diimmu luohkkálatnjaaktiiviteahtat leat áibba uhcimusgáibádus ovdabargui, muhto sáhtta áinnas atnit sakka eanet diimmuid. Diimmut eai galggašii čohkkejuvvot ovttá beaivái, dasgo oahppit galggašedje oažžut dili vuodjudit oahpa diimmuid gaskkas – ja áinnas bargat dainna veaháš ruovttus maid.

Vuonain 2 álgošiddut leat oaivvilduvvon ráhkkaneapmin din iežadet meahcceskuvlii. Moai letne eastan «bealljemerkmis» dihto logu siidduid oahppigihppagis ovdabargui, dasgo meahcceskuvla lágiduvvo iešguđege láhkai iešguđege guovllus Sámis: Muhtin skuvllain leat meahcceskuvllat nugo misge, eará skuvllat ovttasbarget giellalávvguid/giellačoahkkanemiid hárrái, ja fas earáin leat mánga oanehet meahcceskuvlla beaivelahkkin dahje olles beaivin mat leat biđgejuvvon miehtá skuvlajagi.

Dasgo mii Olmmáivákki skuvllas leat várren áiggi meahcceskuvlaseamet nuppi vahkkui maŋŋá go skuvla lea álgán čakčat, de lea mis veaháš uhccán áigi ovdabargui: Dávjá mii eat olle guhkkelii go siidui 7 ovdal go galgat sirdit luohkkálanja olggos. Buot buoremus lea jus sáhtta guhkibut bargat, jus lágideami dáfus nu soahpá. Molssaevttolaččat, jus ii galgga leat mángga-beaivásaš meahcceskuvla ollege, muhto jus galget baicca smávva olgomátkkážat, de sáhtta *Vuonain 2* iešguđege fáttáin bargat dan ortnegis go háliida, ja meahcceskuvllas geavahit praktihkalaš aktiviteahtaid gihppaga bargobihtáid gaskkas.

>>>

OLGOBARGU

Gieddebargguin oaivvildetne meahcceskuvlla sisdoalu ja praktihkalaš aktivitehtaid. Dán bagadusa kapihttalas 5 gávnnat guoigalusaid mo sáhtát plánet ja čađahit iešguđegelágan aktivitehtaid nu ahte oahppit ožžot oahppanbohtosa meahcceskuvllas. Moai letne maid váldán mielde sátn- ja dajaldatovdamearkkaid mat sáhttet leat ávkkálaččat.

Muitte váldit mielde kámera ja juohkit ovddasvástádusa govemis buot aktivitehtaid, dasgo iežaset govat sáhttet maiddá leat deatalaš oassi mañnebarggus.

MAÑNEBARGU

Mañnebargguin oaivvildetne barggu man oahppit barget skuvllas olgoaktivitehtaid mañnjá. Mañnebargu lea earret eará organiseret ja systematiseret daid, maid oahppi lea vásihan ja dovddiidan luonddus, ja hárjehallat sániid ja dadjanvugiid maid oahppi lea gullan doppe. Nugo áigeatnu ovdabargui lea sorja-vaš meahcceskuvlla rámmafáktoriin, nu lea maiddá áigeatnu mañnebargui. Beroškeahttá rámmafáktoriin lea *Vuonain 2* ráhkaduvvon addin dihtii ohppiide vejolašvuoda bargat buot fáttáiguin mat leat ovdanbuktojuvvon álggahettiin. Guđe muttus iešguđege bargobihtá galgá čovdojuvvot, mearridat don gii leat oahpaheaddji. Moai ean leat nappo «bealljemerken» earenoamáš beliid mañnebarggus.

Sáhtá diehtelasat bargat gihppaga teavsttaiguin ja bargobihtáiguin vaikko ii leat leamaš meahcceskuvllas, dahje ii leat bargan buot fáttáiguin sámegeallii olgun. Dalle ferte bargat vuđolaččabut iešguđege áđain, dasgo ohppiin eai leat nu galle čujuhusčuoggá, dovddiidusa ja «fakki» maida hennejit sániid ja dajaldagaid go sis geat leat fitnan meahcis ja leat gullan ja geavahan giela praktihkalaš dilálašvuodain.

Lea čielggas ahte mađe eanet oahppit leat bargan fáttáin ovdabarggus dahje gieddebargomuttus, dađe álkibut ipmirdit mañnebargomuttus – oahpes áššit ipmirduvvojit dávjá «álkin», ja ipmirduvvojit johtileappot go dat mat leat ođđasat ja váddásat.

Buot diimmuid mañnebargui ii berre čohkket ovttá dahje guovtti beaivái, dasgo oahppit dárbbášit áiggi giedahallat ja vuodjudit oahppanávdnasiid diimmuid gaskka, ja áinnas bargat veaháš ruovttus maid vái ožžot nu buori oahpanbohtosa go vejolaš. Sáhtá áinnas geavahit olles dahje bealle beaivvi mañnebargui dalá mañnjá meahcceskuvlabeivviid/fáddábeivviid, muhto ferte maiddá várreret diimmuid vahkuin das mañnjá. Oimmáivákki skuvllas mii bargat *Vuonain 2* fáttáin olles čavčča, áinnas gitta skábmamánui goas nu, dassáži go álgit fáttáin *Skábma ja juovllat*.

Jus lehpet buktán šattuid olgokuvllas, de sáhtti-behtet manje-bargomuttu áinnas álgit šattuid systematiseremiin. Ráhkadehket šaddočájáhusa dahje minišaddočoakkáldaga, ja atnet sihke sámi ja dárui šaddonamaid. Dát lea vuogas dilálašvuolta geardduhit maid lea oahppan iešguđet šattuid birra mearragáttis. Maid son oahppit muitet olgokuvllas? Atnet šaddoplánšša, *Šattut mearragáttis*, ja šaddočoakkáldat veahkkin. Dát bargobihtá bohtá fas gaskaceahkis, muhto dalle stuorát viidodagas mas leat eambo šattut.

Šaddočoakkáldat:

Lukkari, Toivo og Heikkiarmas Lukkari, 1992: *Šattut Sámis*. Davvi Girji o.s.

Olsen, Ingunn, 2011: *Šattut*. Idut.

Duddjonbarggut main atná luonddus čoaggin ávdnasiid, leat vuogas manjebargoaktivitehtat. Dás lea dušše miellagovvadás mii ráddje. Dáppe gávnnat muhtin guoigalusaid:

<http://www.uteskoleveven.no/ting/index.asp>

<http://www.pinterest.com>

Viidáseappot bargabehtet bihtáiguin mat gullet gihppagii, aktivitehtaiguin, gullevaž sátnebáŋkokoarttaiguin, sátneoahppankoarttaiguin ja spealuiguin.

Sarrit lea mánggajagáš miestta mii gullá danasbearrašiid. Sarrit lea atnun álbmotdálkkasteamis mánga geavahussii, ja lea ovdamearkka dihtii atnon alla varradeddui, luhčadávdi, iešguđetge lágan čalbmevátuide ja sohkar-dávdi (diabetes). Gáldu: http://www.rolv.no/urtemedisin/medisinplanter/vacc_myrr.htm

Govva: Toril B. Lyngstad.

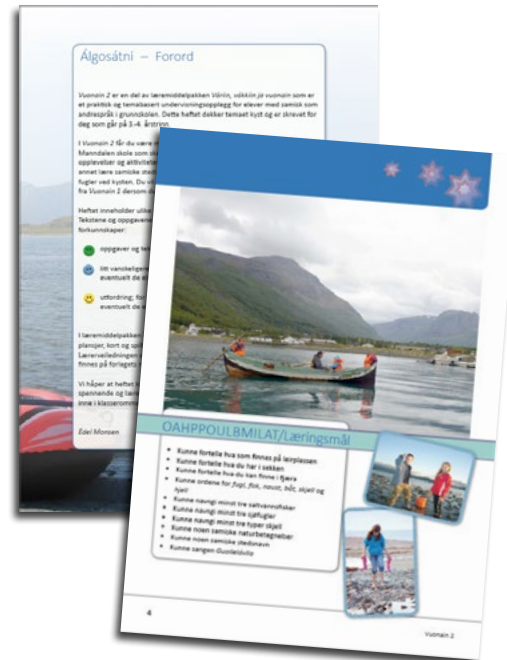
4. Siiddus siidui bagadus

s. 3-4: Ovdasátni ja oahpahusulbmil

Geahčadit ovdasáni ja ulbmiliid ovtta ohppiiguin. Háleštit dan birra maid oahppit galget oahppat, ja maid ulbmilat mearkkašit. Čilge juohke ulbmila, ja čájjet áinnas ovdamearkkaid. Oahppit galget oažžut moadde minuhtta vuosttas tiimma álggus oahpasmuvvat girjjiin. Jus skuvla ii geavat olles *váriin*, *vákkiin* ja *vuonain* oahppolážu, berre oahpaheaddji válljet daid fáttáid mat sidjiide leat áigequovdil, vai dihtet aiddo maid sii galget oahppat. Háleštehket ovdasiiddu govaid birra ja 4. Siiddu. Divtte ohppiid smiehttat veahá dan birra maid oidnet. Mo doaivvut Olmmáivákki skuvlla ohppiin lea leamaš olgoskuvllas mearragáttis?

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- áddet maid galget oahppat
- atnit áicilvuoda ja beroštit fáttás

s. 5: Fiervvás

Govvidus 5. siiddus lea jurddašuvvon dego «uksagoavkin» mii sáhtta leat veahkkin láidestit ohppiid duogášdieđuid. Govva čájeha goahtesaji várís, ja eanaš oahppit bohtet sihkarit dovdat dan dilálašvuoda, dallego johte skuvllain dahje bearrašiin. Soames oahppi vel sáhtta muitit sániid ja dajaldagaid maid ovdal leat oahppan. Seammá govvidus lea geavahuvvon *Vuonain 1*.

Govvavehkiin soitet oahppit fuomášit ahte sii jo juoga nu máhttet fáttá birra, ja dat lea mielde addimin hálddašandovddu ja danin ožžot miela eanet oahppat. Oahppit sáhttet áinnas háleštit gova birra guovttis ja guovttis gávnnanan dihtii maid sii máhttet, ovdalگو oktasá joavkkus daid fas logahallet.

Livčcii vuogas jus oahpaheaddji váccaša birra luohkkálanjas guldalit ohppiid, veahkehastit ain dakko gokko dárbbášit, ja vaikko dušše duodaštit dan maid sii jo máhttet jus ležžet veaháge eahpesihkkar. Mii leat vásihan ahte oahppit dávjá liikojit guovttis bargat, danin go dalle ii oro leamen nu «váralaš» sámegeiela hállat go dalle go lea stuorra joavkkus. Dan láhkái sáhtta eanet ohppiid oažžut aktiivvalaččat bargat.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- aktiveret iežaset duogáš máhttu

Háleštehpet maid oaidnibehtet govas. Ávžžut ohppiid vuoruid mielde mitalit: «*Mital mat leat govas!*» Muhtin oahppit soitet máhttit dušše eanjilsubstantiivvaid, ja earát fas vástidit olles cealkagiin. Oahpaheaddji sáhtta veahkehit ohppiid álkes álgincealkagiin, nu go ovdamearkka dihtii:

Fiervvás lea ...

Govas lea ...

Govas mon oainnán ...

Áigeguovdilis substantiivvat:

guolli, loddi, skávli, návsti, geađgi, stáffu, jielli, gieddi, áirrut, vanca, fierbmi, gávval, nástereabbá, gáranasruitu, mearra, fiervá, guollekássá, ulleráđji, fáhcat, návsteuksa

Áigeguovdilis cealkagat:

Govas lea rukses návsti. Govas lea skávli. Vanca lea návsttis. Nástereabbá lea fiervvás. Mon oainnán guliid, geđggiid ja áirruid. Lea fiinna dálki. Návsteuksa lea rabas.

s. 6: Muittátgo?

Ollu sánit dán siiddus leat oahpes sánit oahppái geat leat bargan *Váriin 1*, *Vákkiin 1* dahje *Vuonain 1*. Makkár sániid máhttet? Oaivil dáinna siidduin lea čájehit oahppái ahte sii jo máhttet mánga dáid sániin sámegeallii. Govčča 7. siiddu árkkain čiehkkan dihtii «fasihta», ja divtte ohppiid ovttas čoaikkái bidjat sániid govvosiin.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- aktiveret iežaset duogáš máhttu

s. 7: Mii geardduhit ja oahppat ođđa sániid

Girjji 7. siiddu gávnnat govus sátnelistta daid sániiguin mat leat jurddašuvvon ahte oahppit galget geardduhit ja oahppat *Vuonain 2*. Dát ollislaš oaidnu lea ráhkaduvvon dainna jurdagiin ahte oahppit álkít galget oaidnit maid sii galget oahppat, ja vai sáhttet geavahit dán siiddu dego «sátnelistan» jus dárbbášit. Sánit leat juhkkon golmma oassefáddán: *gohttehatsajis*, *lávkkas* ja *fiervvás*. Heive bures ohppiide addit ruovttubihtán hárbhallat dihto sániid dán siiddu. Dás berrejit váhnemat movttidahttot hárbhallat ovttas ohppiiguin. Juoge sániid oahppoáigodaga badjel, ja gearddut fas daid dađi mielde go lea dárbu.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- oahppat sániid ja hárbhallat daguhit

>>>

Buot sánit siidu 7:s gávdnojit maiddái sátnebánjkokoartan. Geavat sátnebánjkokoarttaid sániid oahpaheamis ja geardduheamis. Geaiggut ovttá ja ovttá koartta, ja jeara ohppiin: «*Mii dát lea?*» dahje «*Mat dát leat?*» Gearddut sániid moddii jus oahppit eai máhte daid, ja divtte ohppiid geardduhit du manjis. Biiija koarttaid távvalravdii dan botta go daiguin bargabehtet. Oahpaheaddji ieš mearrida galliin koarttain, ja makkár sátnebánjkokoarttain áigu-behtet bargat juohke tiimmas.

Sánit maid oahppit leat oktasašoavkkus oahppan, hengejuvvojit seaidnái nugo «*mii máhttit-koarttat*», ja daid sániid maid eai vel máhte, báhcet buntii boahhte tiibmii. Ruovttubihtán boahhte hávvái sáhttet leat dat sánit mat eai leat vel hengejuvvon seaidnái. Oktasaš mihttomearrin jovkui sáhtta leat oažžut buot sátnebánjkokoarttaid seaidnái. Oahppit lávejit liikot dán lágan sátneoahpahussii, ja buohkat joavkkus sáhttet veahkkálagaid oažžut nu ollu sániid go vejolaš «*mii máhttit*» buntii. Juohke tiimmas bohtet ođđa sánit seaidnái. Geardduhaste ain duos dás koartabunnta amas vajáldahttit.

Jus válljet bargat sátnebánjkokoarttain dán vuogi mielde, de maiddái besset hárbhallat sámegeiel loguid 20 rádjái. Lohket sihke koarttaid «*mii máhttit*» bunttas, ja dan bunttas maid eai vel albmáláhkái máhte. Oahpaheaddji sáhtta ohppiiguin ovttá njálbmái lohkat, dahje ođđa oahppi diktit geahččalit juohke hávvái. Hállet dan birra gos leat eanemus koarttat – seainnis vai távvalravddas. Koartalohku seainnis ja távvalravddas dáidá earáhuvvat diimmus diibmui.

Sátnebánjkokoarttaid maid sáhtta geavahit doaimmain maid leat namuhan dás vuolábealde:

1. Mon dárbbášan ...

Oahpaheaddji dadjá juoga maid oahppit galget áddet ja viežžat sátnebánjkokoartta seainnis ollašuttin dihtii dajaldaga. Oahpaheaddji galgá áinnas rumasgiela geavahit gokko heive, omd. čajehit ahte goalut, gávastit jna. Oahppit sáhttet viežžat ovttá dahje mánja koartta.

Cealkagat ovdamearkan:

- *Mun galggan dola bidjat, ja dárbbášan* (muoraid, riššaid, beassi, árrangedggiid)
- *Mun áiggon nohkkat, ja dárbbášan...* (lávu, goađi, oadđinseahka, duollji)
- *Otne arvá, ja mun dárbbášan...* (arvejáhka), stevvelat)
- *Mun goalun, ja dárbbášan...* (gahpira, fáhcaid, ullobáid-di, ullobuvssaid, leasttuid, skuovaid)
- *Mus lea nealgi, ja mun dárbbášan...* (niestti, láibbi, šuhkoláda, márffi)
- *Mun áiggon oaggut meara, ja dárbbášan ...* (oaggun-stávrá, gádjunliiva, vanca)

Mii leat válljen bidjat daid áigequovdilis sániid nominatiivii. Deháleamos ohppiide dán dásis lea čájehit sátnemáhtolaš-vuođa, ja hárhjehallat sániid geavahit cealkagiin. Oahpaheaddji galgá ieš mearridit man ollu áigu kasusgeavaheami deattuhit dás. Jus oahppit orrot láddan dasa, de sáhtta oahpaheaddji guovdilastit rivttes kasusgeavaheami dán hárhjehallamis.

2. Viehkandiktáhta

Viehkandikta lágiduvvo sáttaviehkankhámis, ja lea somás diktáhtahápmi. Dat sisdoallá veahá njálmmálaš buktaga, muhto lea gullanáddejummi mii mearrida loahppabohtosa. Jus oahpaheaddji pláne bargat sátnebánjkokoarttaiguin bálkkuid mielde, sáhtta viehkandiktáhta čađahuvvot márgga gearddis fáddááigodaga čađa.

Oahpaheaddji ráhkada nummiraston listta válljejuvvon sániin, ja ovttá nummiraston listta čállinlinjjáiguin masa sániid sáhttet deavdit. Oahpaheaddji juohká ohppiid joavkkuide ja galget leat golbma oahppi juohke joavkkus: ráđđeaddi, sáttáolmmoš ja čálli. Ráđđeaddi ja sáttáolmmoš mannaba goappáge geahčái lanja. Ráđđeaddi oazžu sátnelistta mii lea vuodđun viehkandiktáhtii, iige galgga dan čájehit sáttáolbmui. Go sáttaviehkan álgá, de álgá sáttáolmmoš ráđđeaddi luhtte.

Ráđđeaddi lohka sáttáolbmui vuosttas sáni listtas, gii ferte dárkilit guldalit. Go sáttáolmmoš dovda iežas leat gearggus doalvut sáni viidáseappot, de viehkala son čálli lusa ja dadjá sutnje dan sáni njálmmálaččat. Čálli guldala ja čállá sáni iežas listii. Go vuosttas vuorru lea dahkkojuvvon, álgá nubbi vuorru boahhte sániin, ja nu joatká doaimmain dassáziigo buot sánit ráđđeaddis leat joavdan čállái. Loahpas buohtastahttojuvvojit čálliid listtat, ja vuoti nammaduvvo áigegeavaheami ja rivttes sániid vuodál. Dás ferte oahpaheaddji árvvoštallat guđe, ja galle boasttu dieđu leat dohkálačča ovdalgo joavku dohkkehuvvo. Ráđđeaddi rolla lea álkimus go son ii dárbbas sániid guldalit. Dan sáhtta geavahit go rollat galget juogaduvvot.

3. Viečča ja čále

Dán doaimmas barget oahppit sátnedieđuiguin, ja ožžot čállin-hárhjehusa. Válljejuvvon sátnebánjkokoarttat biddjojot iešguđet sajiide luohkkálanjas, ja oahppit ožžot dieđu viežžat ovttá koartta, čállit sáni sáme- ja dárogillii nu čábbát go sáhttet iežaset čállingirjái, ja das maŋŋil fas doalvut koartta ruovttoluotta «sadjái» ja viežžat odđá koartta.

4. Sátnoahppankoarttat *Lávkkas* ja *Fiervvás*

Barget áinnas sátnoahppankoarttaiguin *Lávkkas* ja *Fiervvás* hárhjehallan dihtii sániguin. Gávdojit guovtte lágán sátnoahppankoarttat, okta koartaráidu mas leat dušše govat, ja okta koartaráidu mas leat sihke govat ja teksta. Vuohkečilgehusa gávnnat [dáppe](#).

>>>

5. Speala *Fierválabyrinta*

Hárjehala sániid eanet ja spellet *Fierválabyrinta*. Vuohkečilgehusa gávnnat [dáppe](#).

6. Speala *Sátnelistospeallu*

Vai besset eanet hárjehallat sániiguin, sáhttet oahppit bargat *Sátnelistospeallu*. Oahppit besset bargat sihke sátnemáhtolašvuodain ja riektáčállimiin, ja hárjehallat cealkagiid ráhkadit. Juohke oahppi dárbbasa birccu, liántta ja vástidanárkka, bihttá árkii lassin. Bihttá árka ja vástidanárka gávdno [dáppe](#).

Spealu ja koarttaid sáhttá áinnas geavahit poastan stašuvdna-oahpahusas.

s. 8: Alfabehta

Henge alfabehta plánšagova ja/dahje bustávagovaid ovdehit/geardduhit bustávid. Čále áinnas távvalii muhtun sániid main leat sámegiellabustávat, ja divtte muhtun ohppiid geahččalit čoaggit daid sániid main leat sámegiellabustávat. Hárjehallet sániid dadjat!

Hálllet dan birra ahte sámegiell- ja dárogiellalfabehta eai leat seammalágan. Heive maid bures geardduhit mat vokálat, diftonggat ja konsonánttat leat. Oahppit geat máhttet dárogiellalfabehta sáhttet geahččalit gávdnat makkár bustávat dárogiellalfabehtas *eai* leat, nu ahte fuomášit makkár erenoamáš bustávat sámegiellalfabehtas leat.

Oahppit sáhttet maiddái geahččalit gávdnat makkár bustávat dárogiellalfabehtas leat mat eai gávdno sámegiellalfabehtas. Muhtun bustávat ollosoidnojit seammalágan, muhto daddjojit earáláhkai (nugo: c, o, u). Sámgiehellalfabehtas leat 29 bustáva, 23 konsonántta ja 6 vokála. Das leat čieža bustáva mat eai gávdno dárogiellalfabehtas: Áá, Čč, Đđ, Nŋ, Šš, ƦƦ, Žž, ja bustávat Qq, Ww, Xx, Yy, Ææ, Øø, ja Åå fas eai gávdno sámegiellalfabehtas.

Evttohusat joatkkabargguide:

1. Rátkit sániid alfabehtalaččat maŋŋálagaid

Sánit govviduvvon sátnelisttas 7. siiddus eai leat biddjon alfabehtalaččat maŋŋálagaid. Nagodit go oahppit ovttas alfabetiseret sániid juohke oassefáttás? Geavahehket sátnebánko-koarttaid dán bargui! Biddjet koarttaid távvalravdii, dahje gidde daid eará láhkái rivttes ráidun távvalii. Ovttas ráđđái bardet oahppit rivttes ortnegii, ja oahpaheaddji lea veahkkinn dárbbu mielde.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- geardduhit sámi alfabehta ja sámi giellajietnadagaid
- máhttit sámi diftonggaid

Oassefáttás *Goahtesajis* sáhtta ovdamearkka dihtii rivttes ráidu leat: *báhti – beassi – dolla – geađgi – lávka – lávvu - muorat – riššat*. Oassefáttás *Lávkkas* leat mánga sáni, danne livččii vejolaš čoavddus leat sirret daid linnjáid mielde.

Dát bihtta maid sáhtta leat guoktása bargu dahje joavkobargu. Oahpaheaddji sáhtta ovdamearkka dihtii mánget dán siiddu ohppiide, ja diktit sin čuohppat linnjáid dahje sániid mielde. Das manjá sáhttet oahppit daid alfabetiseret sániid juohke linnjás. Go oahpaheaddji lea dárkkistan ahte sánit leat biddjon rivttes láhkái manjalagaid, sáhttet oahppit loahpas liibmet daid iežaset čállingirjái dahje árkii.

2. Bustávakoarttat

Mii leat ráhkadan bustávakoarttaid sámi alfabehtii, ja daid koarttaid gávnnat [dáppe](#). Dáid koarttaiguin sáhttet oahppit bustávid hárhjallat. Sáhttet maiddái geavahit koarttaid «čállit» sániid, ja dalle lea ovdamunni čállit ja lamineret daid, ja ráhkadit mánga bustávakoartačoahkki.

3. Doaškunstoagus

Bustávakoarttaid maid leat ráhkadan sáhtta maiddái geavahit doaškunstoahkosiin. Oahpaheaddji oassálastá ohppiiguin ovttas, ja buohkat galget ritmma doaškut oktan. Ulbmilin lea doaškut čađa sámegielfabehta, muitit daid manjalagaid, ja máhttit dadjat sámegielfustávid ja giellajietnadagaid. Oahpaheaddji ja oahppit ožžot koarttaid dušše sámegielfustávaiguin (maiddái u ja o), ja čohkkájit rieggán láhttis bustávaiguin. Bustávakoarttaid gávnnat [dáppe](#). Jus lea smávva joavku, de ožžot muhtimat eanet go dušše ovttá koartta. Lea vuogas jus sámegielfabehta plánšagovva lea ovddabealde dassázii go oahppit máhttet sámegielfabehta.

Álggos vuos buohkat doškejit goappašiid gieđain čippiide, dan manjá fas doškot gieđaid. Viidáseappot galget buohkat loktet olgeš bealggi bajábeallái olggiid, ja oktanis dadjat bustáva A. Das manjá fas buohkat doškejit gieđaid čippiide ja doškot, ja oahpaheaddji dadjá bustáva Á go buohkat leat olgeš bealggi lokten bajábeallái olggiid. Oahppi geas lea Á bustáva iežas ovddabealde, joatká B bustávain, dat mearkkaša ahte dat oahppi galgá dadjat makkár bustáva bohta manábealde bustáva Á. Go oahppi lea dadjan bustáva C, de galgá dat oahppi gean ovddabealde lea C joatkit seamma láhkái. Nu doškot buohkat čađa olles stohkosa. Juohke háve go bohta sámegielfustáva/giellajietnadat, galgá son geas lea dat koarta ovddabealde, dadjat buot bustávid gitta bohte manit sámegielfustáva rádjái. De lea fas nuppi oahppi vuorru.

Oahpaheaddji veahkeha dađi mielde go lea dárbu jus oahpis lea váttis muitit daid sámegielfustávid.

4. Bustávadovddiidusspeallu

Gávdnojit mángga lágan bustávadovddiidus-/alfabehtaspealu nugo breahhtaspealut daid sámi lágádusain. Daid sáhtta dingot Sámi girjjálašvuodaguovddážiis/Samisk litteratursenteret i Karasjok, dahje njuolggá lágádusain.

5. Lávlut *Alfabehtalávlla*

Mii leat ráhkadan sámi veršuvnna dan dárut alfabehtalávlagis *Twinkle, twinkle, little star*. Alfabehtalávлага gávnnat [dáppe](#). Dán liŋkkas gávnnat fas šuoŋa: <http://www.barnesanger.no/abc-sangen-alfabetsangen.html>

6. Speala *Hangman*

Hangman lea speallu guovtti dahje eanet oasseváldái. Jus lea párraspeallu de dárbbasit árkká ja liántta, ja jus olles joavku spellet ovtta, de geavahit távvala. Muhtun oahppi vállje sáni govvasátnelisttas 7. siiddus girjjis, ja dat earát galget geahččalit evttohit bustávid gávdnan dihtii makkár sátni dat lea.

Sátni maid galget árvidit, čállojuvvo sárgáiguin maidda galgá okta bustáva boahit juohke sárgá ala. Go oahppi gii árvida bustáva mii gávdno sánis, čállojuvvo bustáva buot sajiide rivttes sajiide. Jus bustáva mii evttohuvvo ii gávdno sánis, tevdnejuvvo okta rumašoassi harcamurrii. Speallu lea nohkan go oahppi árvida ja čovdá sáni, dahje buot «rumašoasit» heangájit harcamuoras.

Sáhtta leat jierpmálaš čálistit daid bustávid mat leat namahuvvon, mat eai gávdno sánis. Dan láhkái šaddá leat álkit muitit daid bustávid mat leat namahuvvon, nu ahte oahppi/oahppit álo sáhttet evttohit ođđa bustávid.

7. Speala *Sátnebingo*

Juoge ovttá bingo-breahhta juohke oahppái. Oahppit devdet gaskal 9 ja 12 iešguđet sáni iežaset breahhtái, ovttá sáni juohke ruktái. Oahppit galget válljet sániid seammá listtas, omd. govvasátnelisttas 7. siiddus, guolle- ja loddeplánšša, dahje eará sátnelisttas maid oahpaheadji ovdagihtii lea válljen. Bingo-breahhtá gávnnat [dáppe](#).

Go breahhtat leat gárvásit devdojuvvon, de sáhtta bingo álgit. Go oahpaheadji dadjá sáni, ovdamearkka dihtii *oaggunstávrá*, de oahppit gehččet gávdno go sátni su breahhtas. Jus sátni gávdno, de sárga son ruossa badjel ruvttá. Oahpaheadji dadjá nuppi sáni, ja oahppit fertejit doapmat geahččat leago sis dat sátni ovdal go oahpaheadji fas ođđa sáni dadjá. Nu joatkibehtet dassáži go muhtun oahppi lea russen buot sániid breahhtas. Son geas ovddimus lea olles breahhta, lea vuoitán.

8. Digitála resurssat

Čujuhusas www.ovttas.no gávnna appaid maiguin sáhtttát hárrjehallat alfabehta jus muhtun oahppi dan dárbbaša.

<http://ovttas.no/nb/node/16823>

<http://ovttas.no/nb/node/27113>

<http://ovttas.no/nb/node/27110>

s. 9:

Luonddunamahusat

1. Báikenamat

Sáhtttá leat jierpmálaš álggahit bihtttá dáinna ahte bisánastit *Luonddunamahusa* bajilčállagii. Mii lea luonddunamahus? Čilge sáni sisdoalu ja buvttet ovdamearkkaid. Máhttet go oahppit ovttage sáni mii muitala luondu hámi birra? Háleštekhet dan birra gos oahppit ássat. Soaitá sii ássat muhtun vuovddis dahje lahka goržži, guolbanis dahje mearragáttis? Ollu sámi báikenamat sisdollet dávjá luonddunamahusa. Mii leat válljen guhitta luonddunamahusa mat leat dábálačča sámi báikenamain: *fiervá, mearra, vuotna, johka, gorži* ja *várri*.

1. bihtás lea jurdda ahte oahppit galget čállit sámi báikenamalistta. Bihtttá sáhttet ruovttuin bargat jus lea guovlu gos gávdnojit ollu sámi báikenamat. Oahppit sáhttet veahki jearrat váhnemiin, ádjáin, áhkuin dahje earáin geaid dovdet. Skuvllas sáhttet sii ráhkadit oktasaš listta, dahje álkiduvvon kárta iežaset guovllus masa sii čállet daid namaid maid máhttet dahje leat oahppan. Jus orrubehtet guovllus gos eai gávdno dahje lea dušše moadde sámi báikenama, vállje oahpaheaddji báikenamaid maid háliida ahte oahppit galget oahppat. Čilge maid báikenamat mearkkašit.

Ovdamearka: *Boaresfiervá* lea oktiibiddjon guovtti sánis, *boares – gammel*, ja *fiervá – fjære*.

Lea vuogas ahte oahppit besset jurddašit manne ja mo sámi báikenamat lea šaddan. Jus gávdnojit erenoamáš muitalusat mat lea báikenammii čatnon, de áinnas sáhtttá daid muitalit ohppiide. Báikkálaš historjját nannejit beroštumi oahppat eanet, ja dalle lea maiddái álkit báikenamaid muitit.

Olmáivákki gilis Gáivuona suokanis lea iežas «riegádan-cuvccas», ja dan gávnna dás:

<http://sjosamene.nordligefolk.no/fortellinger-sagn-og-myter/evntyret-om-olmmai/>

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- oahppat muhtun guovddáš luonddunamahusaid
- oahppat muhtun báikenamaid lagaš guovllus

Luonddunamahusat
Naturbelagtebilder

fiervá mearra vuotna

johka gorži várri

1. Báikenamat
Stednavn

Sámi báikenamat
Gáivuonas
Samiška stednavn i kálgord

Gáivuotna
Skárfvájohka
Fanosvárri
Badjegorži
Boaresfiervá

Dovddatgo sámi báikenamsid?
Čále daid.
Kan du noen samiske stednavn? Skriv dem.

s. 10: 2. Luonddunamahusat

► a)

a)-bihtás gálget oahppit ohcat 6 luonddunamahusa siidu 9:s. Sii merkejit sániid maid gávdnet, ja čállet daid girjái dás olgeš bealde. Bargobihtá sáhtta leat hástaleaddjin ohppiide geain leat lohkan- ja čállinváttisvuodát, sii sáhttet molssaevttolaččat čállit sániid almmá gávdnat dáid njeallječiegagis. Čállinvuogi gávdnet illustrašuvnna vuolde siidu 9:s.

Š	Č	O	U	K	L	I	T	Ʀ
P	V	H	G	O	R	Ž	I	Š
R	Á	Z	R	Ŋ	L	Đ	A	R
O	R	C	V	U	O	T	N	A
I	R	Á	T	O	M	A	Č	N
F	I	E	R	V	Á	Č	Z	C
A	M	Š	M	E	A	R	R	A
Š	J	O	H	K	A	I	C	Š
Š	O	T	R	Š	E	Ŋ	Ŋ	O

► b)

b)-bihtás galget ohcat sáme- ja dárocealkagiid mat oktii gullet.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- dovddat muhtun guovddáš luonddunamahusaid
- lohkat ja áddet álkis cealkagiid

2. Luonddunamahusat
Naturbetegneler

a) Oza luonddunamahusaid bustávamoivvi sáhte.
Finn naturbetegneler i bokstaverne.

Š	Č	O	U	K	L	I	T	Ʀ
P	V	H	G	O	R	Ž	I	Š
R	Á	Z	R	Ŋ	L	Đ	A	R
O	R	C	V	U	O	T	N	A
I	R	Á	T	O	M	A	Č	N
F	I	E	R	V	Á	Č	Z	C
A	M	Š	M	E	A	R	R	A
Š	J	O	H	K	A	I	C	Š
Š	O	T	R	Š	E	Ŋ	Ŋ	O

Čále sániid.
Sámu ordere.

b) Loga cealkagiid. Gudet cealkagat gullet oktii?
Les setningene. Hvilke setninger handler sammen?

Leat ollu skáldet fiervvás.	Vi er på sjoen.
Mii lávet oaggut vuona.	Det er mange skjell i fjæra.
Mii leat meara nalde.	Vi pleier å fiske på fjorden.

10 Vuonain 2

s. 11: 3. Goahtesajis

Dán bargobihtás galget oahppit ollistit cealkkaálgagiid a)-bargo-bihtás ja/dahje čállit cealkagiid b)-bargobihtái. Geardduhehket áinnas sániid sátnebánjkokoarttain dán fáddái, ja eará sániid maid oahppit dárbašit, ovdamearkka dihtii biktasat ja ivnnet, ovdal go álget bargat. Čájjet áinnas ovdamearkkaid távvalis:

Goahtesajis lea dolla.

Goahtesajis lea ruoná lávka.

Goahtesajis leat lávut.

Goahtesajis leat muorat.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- lohkat ja áddet álkes bagadusaid
- geardduhit ivnniid
- geavahit ivdnenamaid go hále-štehpit biktasiid birra

Oahppit gávdnet veahkki illustrerejuvvon sátnelisttus siidu 7. Geahčadehpet bargobihtáid ovttas.

Evttohusat joatkkabarguide:

1. Lávostallan

Jus háliidehpet bargat eanet *Goahtesadji* fáttáin ovdal go joatkibehtet girjjiin, de evttohat ahte *Mu govva-sátnegirji* siidu 34 ja 35. Dát siiddut leat ávkkálaččat álgun sátnbeivdud ja sátnoahppamii, ságastallamii ja čállimii, ja maiddá inspi-rašuvdnan sárgut dahje málet govaid (Helander, Liisa: *Mu govvasátnegirji*. Sámi oahpahusráđđi 1997).

2. Sátnoahppankoarttat *Fiervvás* ja *Lávkkas*

Barget áinnas sátnoahppankoarttaiguin *Fiervvás* dahje *Lávkkas* hárbhallama dihtii eanet sániiguin. Sátnoahppankoarttat gávdnojit guovtti hámis, okta koartačoahkki dušše govaiguin, ja okta koartačoahkki mas leat sihke govat ja teaksta. Vuohkečilgehusa gávnna [dáppe](#).

3. Speala *Fiervábingo*

Divtte ohppiid speallat *Fiervábingo*, mii lea buorre vuohki sániid oahppat. Vuohkečilgehusa gávnna [dáppe](#).

4. Speala *Fierválabyrinta*

Speallat *Fierválabyrinta* lea buorre doaibma eambbo hárbhallat sániid. Vuohkečilgehusa gávnna [dáppe](#).

5. Civzzakoarttat *Meahcceskuvllas*

Civzzakoarttat *Meahcceskuvllas* leat ávkkálačča hárbhallandihtii sániid. Čálit ja laminere koarttaid. Oahppit sáhttet merket rivttes sániid civzanasaguin, dahje tuššain maid sáhtta eret sihkkut. Don gávnna civzzakoarttaid [dáppe](#).

6. Dajaldatbuđaldat *Meahcceskuvllas*

Dajaldatbuđaldat *Meahcceskuvllas* heive bures joatkkabargun oahppat sániid ja dajahusaid mat leat čatnon dán oassefáddái. Dajaldatbuđaldaga gávnna [dáppe](#).

7. Buđaldanspeallobircu

Oahppit galget bargat lassibihtáin maid mii leat gohčodan *Buđaldanspeallobircu*. Bihtá sáhtta geavahuvvot iešguđet lálkai iešguđet fáttáin *Vuonain* oasis. Buđaldanspeallobircu ja geavahanevttohus gávdno [dáppe](#).

3. Goahtesadji
Pá leirplássen
Mat leat goahtesadji? Čále cealkagiid!
Hva finnes pá leirplássen? Skriv seininger!

a) Deavdde sániid.
Sett inn ord.

1. Goahtesadji lea _____
2. Goahtesadji lea _____
3. Goahtesadji lea _____
4. Goahtesadji leat _____
5. Goahtesadji leat _____

b) Čále cealkagiid.
Skriv seininger.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

11

s. 12: 4. Goahtesajis 5. Maid mii dahkat meahcceskuvllas?

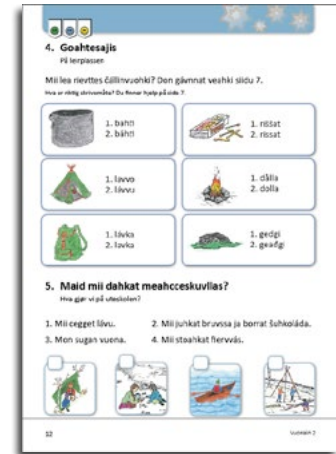
Bargobihtá 4:s galget oahppit gávnnaht guđemuš čállinvuohki bovssaid siste lea riehta. Oahppit fertejit máhttit jietnadit sámi bustávaid, ja buorre álgoveahkkinn oanehis čađaheapmi sámi bustávaid. Oahpaheaddji ferte veardidit galget go oahppit bargat dán okto, páras dahje oktasaš joavkkus.

Bargobihtá 5:s galget oahppit čatnat rivttes cealkaga rivttes illustrašuvdnii. Sii čállet logu bovssaide mat lea juohke illustrašuvnna bajábealde.

Vearbbat *cegget*, *juhkat*, *borrat*, *suhkat* ja *stoahkat* besset oahppit fas deaividit maŋjelaš girjjis.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- studeret rivttes čállinvuogi
- geardduhit sámegeiel bustávaid
- lohkat ja áddet álkes cealkagiid
- čatnat teavstta ja gova oktii

s. 13: 6. Lávkkas 7. Mus leat

Go oahppit ja váhnemat devdet lávkka sihke beaivemátkái ja idjadanmátkái meahccái, leat ollu biktasat ja dávvirat mat galget mielde. Mii váldit mielde dávviriid maid sihkarit dárbbasat, ja maddái eará dinggaid mat leat vuohkkasat meahcis. Lea buorre jus oahppit nu árrat go vejolaš ohppet maid lea dehálaš mielde váldit meahccái.

Háleštehket maid mii berret coggat mátkelávkii. Geavat sátnebáŋkokoarttaid ja dat mii čuožžu 7. siiddus doarjjan. Soaitá muhtun oahppi máhtta maddái eará sániid go daid. Bardde koarttaid távvalravdii, ja divtte ohppiid vuoru mielde viežžat ovta dahje moadde koartta, ja mitalit maid sii lávejit lávkii coggat.

Oahpaheaddji jearrá ná: «Mii dus lea lávkkas?» dahje «Mat dus leat lávkkas?»

Jus orru heivemin, de sáhtta namahit/geardduhit sámegeillii habitiivva. Dán oktavuodas lea habitiiva dat hápmi mii mitala ahte dus lea juoga:

- *Mus lea – Jeg har (en)*
- *Mus leat – Jeg har (flere)*

Gearddut frása dárogillii daid vuosttas háviid go jearahat, ja maŋná dušše dárbbu mielde. Oahppit galget vástidit ovtain sániin dahje ná:

- *Mus lea ...*
- *Lávkkas mus lea/t alit ...*

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- geardduhit/oahppat habitiivva birra
- máhttit mitalit mat sus leat lávkkas
- hárbhallat ja áddet ja vástidit álkes gažaldagaid
- čállit sániid ja álkes cealkagiid sámegeillii

Manjá go ovttas lea geahčadan ovdamearkkaid távvalis, sáhttet oahppit oktonassii bargat čálalaš bihtáin. Bargobihtá 6:s galget oahppit čállit sániid mat sis leat lávkkas. Bargobihtá 7:s galget juogo: a) ollismahttit cealkagiid dahje b) čállit ieža cealkagiid. Jus oahppit háliidit de sáhttet dieđusge bargat guktot bargobihtáid. Riektačállin veahkki gávdnet siidu 7:s.

Evttohusat joatkkabargguide:

1. Niesteseahkka

Oahppit sáhttet stoahkat *Nistesekken/Niesteseahkka*. Oahppit galget mátkái vuolgit ja galget páhkket niesteseahka. Válddahusa ja koarttaid gávnnat Gáivuona giella-siiddas/Samisk språksenter i Kåfjord' neahttasiiddus oahppoávdnasiid vuolde: <http://www.kafjord.kommune.no/samisk-spraaksenter.2862.no.html>

2. Mu lávka

Oahppit sáhttet sárgut ja ivdnet daid maid áigot váldit mielde iežaset lávkii. Go sii leat geargan, de sáhttet čájehit tevnnege earáide ja mitalit maid sii leat mielde váldán.

Mus lea/t ...

Lávkkas mus lea/t ...

3. Sátneoahppankoarttat *Lávkkas*

Barget áinnas sátnedovddiidankoarttaiguin *Lávkkas* sániid hárhjhallan dihtii. Sátnedovddiidankoarttat gávdnojit guovtti lágan, okta čoahkki mas leat dušše govat, ja okta čoahkki mas leat sihke govvakoarttat ja teakstakoarttat. Vuohkečilgehusa gávnnat [dáppe](#).

s. 14:

8. Guhtemuš cealkka lea riektá?

Oahpaheaddji ferte veardidit ahte heivego dáinna bargobihtáin bargat okto vai páras.

Oahppit galget bidjat oktii cealkagiid ja govaid. Oahppit eai dárbaš áddet olles sámegeiel cealkaga gávdnan dihtii makkár teaksta ja govva leat oktii gullevaččat, lea doarvá ahte máhttet muhtin sániid ja dajaldagaid mainna sii ovdal leat bargan. Geahčadehpet bargobihtá searválagaid. Maid mearkašit cealkagat juohke oassebargobihtás, ja makkár govat heivejit dása?

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- hárhjhallat lohkan ipmárdusa
- lohkat ja áddet álkes cealkagiid
- gávdnat teavstta ja gova mat heivejit oktii

8. Guhtemuš cealkka lea riektá?
Ivliken setning er riiktig?
Loga cealkagiid ja geahča gova. Bija sázu govvas rievttes cealkagiid.
Les setningene og se på bildene. Sett ordet fra bildene til riktig setning.

Mon boran láibbi.
Mon boran suhkoláda.
Mon boran márfi.

Mon nohkan lávkkas.
Mon nohkan lávus.
Mon nohkan vanccas.

Mon liikon lávlu.
Mon liikon suhkat.
Mon liikon stoahkat.

Mon lean váris.
Mon lean fiervväs.
Mon lean väkkis.

Mus leat fáhcat lávkkas.
Mus lea gahpir lávkkas.
Mus leat stevelat lávkkas.

14 vuonain 2

s. 15-17: Meahcceskuvla mearragáttis

Meahcceskuvla mearragáttis lohkanbihtás lea golbma váttis-vuođaceahkki/dási, muhto váldosisdoallu lea seamma. Evttohat ahte searválagaid geahčadehpet ruoná teaksta oasi. Dalle sáhttet oahppit, ovttasráđiid oahpaheaddjin, válljet dási (ivdnekoda) teavsttas maid galget okto lohkat. Go geahčadehpet teavstta oktasaččat, de sáhtta geavahit muhtin sátnebánjkokoarttaid mat govvejit dehálaš sániid teavsttas.

Ruoná teaksta lea álkes teaksta maid eatnašat nagodit lohkat ja áddet almmá veahkki haga. Alit teaksta lea vehá váddásat. Fiskes teaksta lea oaivvilduvvon fágalaš nana ohppiide. Ávččut ohppiid viššalit geavahit sátnelisttu teavsttaide.

Jus čađahehpet stašuvdnaoahpahusa, de sáhtta bargun leat lohkanbihttát muhtin stašuvnnas. Ovttas čállinbargobihtáiguin girjjis, PC:s dahje čállingirjjis, sátneoahppankoarttaiguin, dajaldatbuđaldagaiguin, civzzakoarttaiguin ja spealuiguin, de lea buorit vejolašvuođat čađahit mánggabealálaš ja bures lihko-stuvvon sámegeiddiimmuid.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- lohkat ja áddet teavstta fáttá birra

s. 18: 9. Lohkan ja čállin

Dát bargobihtá leat juohkán golmma oassái, ja heive dán golmma iešguđetlágan dássái *Meahcceskuvla mearragáttis* lohkanbihtái.

Oahppit geain leat ruoná teakstan dássin sáhttet bargat bargobihtáid 1-4. Oahppit geain leat alit ja fiskes teaksta dássin sáhttet bargat bargobihtáid 5-7, ja oahppit geain lea fiskes teaksta bargat bargobihtáid 8-10. Dáid bargobihtáid sáhtta maid vástidit PC:s.

Čoavddus:

1. *Gohppi lea mearragáttis.*
2. *Sofie lávkkas leat márffit, niesti, šuhkoláda, niibi ja nohkan-seahka.*
3. *Lea suohtas stoahkat fiervvás, Marielle dadjá.*
4. *Lea hui čáppa čakčadálki Gohpis.*
5. *Helga liiko borrat márffi.*
6. *Håvard liiko oaggut.*
7. *Gohtesadji lea giettis.*
8. *Aksel láve leat váris áhči fárus.*
9. *Son álo gávdná čáppa skálžžuid.*

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- iskat sátnemáhtolašvuođa
- hárjehallat lohkaipmárdusa

9. Lohkan ja čállin
Lesing og skrivning

Loga teavstta *Meahcceskuvla mearragáttis* ja oza vástidusaid.
Les teksten *Meahcceskuvla mearragáttis* og finn svarene.

Deavdde sániid mat váilit. Vásttt sámegeilli.
Fyll inn ordene som mangler. Svar på samst.

1. Gohppi lea _____.
2. Sofie lávkkas leat _____.
3. Lea suohtas stoahkat _____, Marielle dadjá.

Vásttt sámegeilli.
Svar på samst.

4. Hvordan er været i Gohppi? _____.
5. Hva liker Helga å spise? _____.
6. Hva liker Håvard å gjøre? _____.

Vásttt sámegeilli.
Svar på samst.

7. Gos gohtesadji lea? _____.
8. Gos Aksel láve leat áhči fárus? _____.
9. Maid Marielle álo gávdná fiervvás? _____.

s. 19: Mearragáttis

Dát lea álkidahtton govvareportáša olgoskuvllas mearragáttis. Dát leat vuogas álgun háleštit maid leat vásihan olgoskuvllas/fáddábeivviin. Háleštehpēt maid lehpēt bargan olgoskuvllas, makkár sámegeiel sániid ja dajahusaid leat oahppan, ja makkár dilálašvuodain dáid sáhtta geavahit. Govvareportáša sáhtta maidái geavahit minsttarin jus muhtin oahppit galget bargat bargobihtá 30.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- geavahit sániid maid leat oahppan fáddái
- lohkat ja áddet álkes cealkagiid

s. 20: Mearraguolit

Háleštehpēt makkár guolešlájat gávdnojit mearas. Oahppit soitet máhttit juo muhtin sámegeiel namaid? Ovdanbuvtte guolleplánšša ohppiide, soitet sii dovdet dáid juo Vuonain 1 girjjis. Gearduhit/oahpásmahttit mearraguoliide ja sámegeiel namaide. Daja jitnosit guollenamaid ohppiide, ja sii galget gearduhit dáid. Makkár guliid leat goddán?

Háleštehpēt makkár ivnnit guliin leat govas. Oahppit sáhttet geavahti ivdneplánššaid veahkkin, dát gávdno [dáppe](#).

Evttohusat joatkkabarguide:

1. Savkalanstoagus

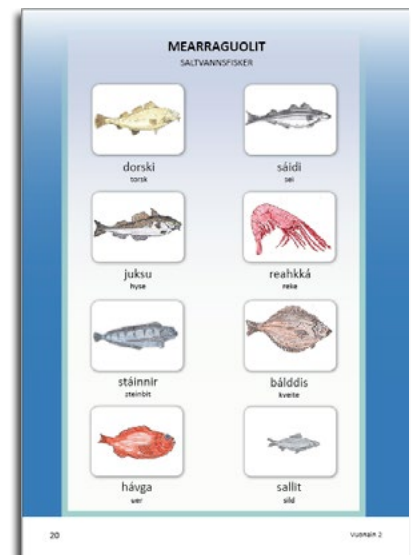
Oahppit čužžot rieggás. Muhtun oahppi geassá ovttá koartta. Sátneohppankoarttat *Mearraguolit* (govva-govva) sáhtta geavahuvvot geassinkoartan. Jus govva lea ovdamearkka dihtii hávga, de galgá oahppi savkalit: «Mon lean hávga» nuppi oahppái gii lea su olgeš bealde. Boahhte fas savkala earái su olgešbealde. Nie galgá juohke oahppi savkalit nubbái dassáži go sáhka lea joavdan birra. Manimuš oahppi galgá dadjat jitnosit dan mii su bealljái savkaluvvui. Dasto galgá muhtun eará oahppit geassit ovttá koartta. Jos leat hui ollu oahppit joavkkus de sáhtta juohkit joavkku, nu ahte lea vuogas ohppiid lohku juohke rieggás. Dán savkalanstohkosii hárjehallet oahppit guldalit, áddet ja mitalit álkes dieđuid. Dán stohkosa sáhtta maid stoahkat olgun. Stohkosa sáhtta viiddidit mearraloddenamaide go dán oassefáttá leat čađahan.

2. Lávlut Guollelávlla

Dát lávlla gávdno siidu 22:s girjjis. Lohket teavstta ja ságas-tallet sisdoalu birra ovdal go lávlubehtet. Dán lávlagis leat namat mearraguoliin, ja maidái namat vuonain Romssa fylkkas ja iešguđetlágan adjektiivvat. Dát lávlla čuoovu dán šuoŋa *En ekte lofottorsk jeg er/Torskevisa* – Thorbjørn Egner.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- máhttit sámegeiel nama *guolli*
- oahppat sámegeiel namaid mearraguoliin

3. Viehkandiktáhtta

Viehkandiktáhtta heive bures aktivitehtan oahppan dihtii eelliidnamaid. Dán birra gávnnat eanet siidu 13:i dán bagadusas. Viehkandiktáhtta sáhtta viiddidit loddenamaide go dán oassefáttá leat čađahan.

4. Sátneoahppankoarttat *Mearraguolit*

Barget áinnas sátneoahppankoarttaid *Mearraguolit* hárhallat eambo guollenamaid. Vuohkečilgehusa gávnnat [dáppe](#). Sátneoahppankoarttat gávdnojit guovtti veršuvnnas, okta mas leat dušše govat, na nubbi mas leat sihke govat ja teakstakoarttat.

5. *Fiervvás*

Mii leat ráhkadan liigebargobihtá gos oahppit galget bargat ivnniiguin, loguin ja namain maid fiervvás sáhtta gávdnat. Oahppit galget ivdnet bagadusa mielde, hárhallat jorgalit cealkagiid, čállit cealkagiid ja mitalit gova birra. Bargobihtá gávdno [dáppe](#).

6. Civzzakoarttat *Mearraguolit*

Civzzakoarttat *Mearraguolit* leat vuohkkasat go galget sániid hárhallat. Čálit ja laminere koarttaid. Oahppit merkejit rivttes sániid civzzaniin, dahje tuššain maid sáhtta sihkut. Gávnnat civzzakoarttaid [dáppe](#).

s. 21: 10. Mearraguolit

Dán bargobihtás galget oahppit gávdnat guollenamaid sihke sáme- ja dárogillii. Sii čáallet guktot namaid čállinlinjjáide vulo-bealde. Veahkki riektáčállimii gávdno siidu 20.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- máhttit mearraguole namaid
- čállit oanehis sániid sámegeillii

s. 22: Guollelávlla

Geahčadehket teavsta jus ehpet leat dán ovdal dahkan. Dás gávdnet oahppit mearraguole namaid, adjektivvaid ja vuotna namaid Romssa fylkkas. Dát lávlla čuovvu dán šuoŋa *En ekte lofottorsk jeg er/Torskevisa*.

Dersom elevene er klare for det, kan man innføre kasusen lokativ. Oahpoahit ohppiide mo sámegeillii dadjá go dárogillii dadjet «i eller på et sted». Čále ovdamearkkaid távvalii, ja divtte ohppiid gávnnaht mii lea erohus dárogielas ja sámegeielas. Gos lea preposišuvdna i/på? Makkár rievdadusat leat sámegeiel sánis? Maid jáhket oahppit -s mearkkaša sáni loahpas?

Gáivuotna – Kåffjord

Náivuotna – Kvænangen

Omasvuotna – Storfjord

Gáivuonas – i Kåffjord

Náivuonas – i Kvænangen

Omasvuonas – i Storfjord

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- guldalit ja oassálastit lávlumis

s. 23: 11. Imašlaš guolit

Bargobihtá 11:s fuomášit oahppit ahte mii leat vehá hervošan. Mii leat bidjan oktii guokte iešguđetlágan mearraguoli ártegis guollin. Oahppit galget gávnnaht makkár guolit leat bidjon oktii. Sii galget čállit guollenamaid juohke gova báldii, ja sáhttet čállit sihke sáme- ja dárogillii. Gávdnabehtet veahkki guolleplánššas siidu 20 girjjis.

Evttohusat joatkkabarguide:

1. Imašlaš guolli

Oahppit ožžot bargun ráhkadit juohkehaš guoli gipsas dahje stáludáiggis. Dát sáhtta leat muhtin mearraguolli man birra áito leat oahppan, dahje miellagovahallan guolli nugo dás olgeš ravddas. Divtte ohppiid málet guoli ivnniin masa ieža liikojit. Go oahppit leat geargan, de sáhttet mitalit guoli birra: makkár guolli lea, ja makkár ivnnit leat. Henge guoli luohkkálanja seaidnái. Muitet čálistit oahppi nama, vai oahppit ožžot sin guoli mielde ruoktot go dat áigi bohtá.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- dovdat iešguđetlágan mearraguoliid
- máhttit sámegiell ja dárogiell namaid mearraguoliin

Dán miellagovahallan guoli lea muhtin 4. ceahkki oahppi Olmmáivákki skuvllas ráhkadan. Govva: Toril B. Lyngstad

s. 24: 12. Mearraguolit

Dán bargobihtás galget oahppit ollismahtit cealkkaálgagiid. Govva olgeš bealde juohke cealkaga mearrida makkár sáni galgá čállit čállinlinjái. Loahpas siiddus lea bargobihtá gos oahppit ieža čállet cealkagiid. Dás sáhtta oahpaheaddji addit ohppiide cealkkaálgagiid jus dárbašit:

Mon liikon ...

Mon láven ...

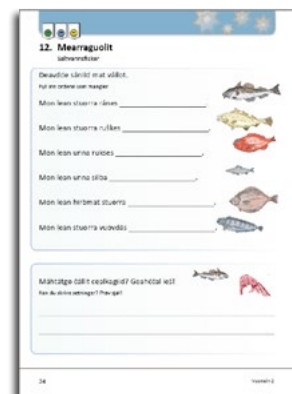
Guollekássas leat ...

Vanccas leat ...

Oahppit gávdnet veahkki mo čoavdit bargobihtta guolleplánššas mii lea siidu 20:s.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- dovdat iešguđetlágan mearraguoliid
- lohkat ja áddet álkes cealkagiid
- ollismahtit cealkagiid

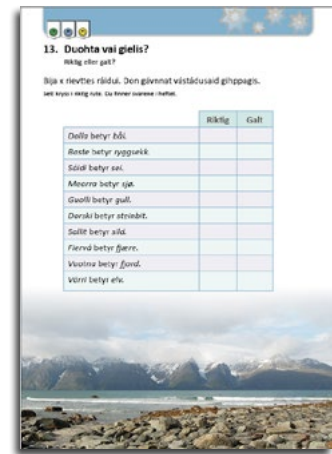
s. 25: 13. Duohta vai gielis

Dán bargobihtás leat logi čuoččuhusa. Muhtin čuoččuhusat leat riehta muhtin ges boastut. Oahppit galget gávnnaht mat leat riehta ja mat leat boastut, dan vuođu maid ovdal leat oahppan. Sii gávdnet veahkki girjjis: illustrerejuvvon sátnelisttus siidu 6, ja siidu 9:s, ja guolleplánššas siidu 20:s. Geahčadehpet ovtta bargobihtá manná go oahppit leat bargan dáinna okto. Ságastallet dan birra mat leat riehta vástáduusat čuoččuhusain mat leat boastut.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- gearduhit ja oahppat sániid mat gullet oassefátáide girjjis

Oahpaheaddji sáhtta ráhkadit *Duohta* vai *gielis* bargobihtta mat heivejit guđege lohkanbihttaí ja oassefáddái. Oahpaheaddji lohka čuoččuhusaid jitnosit ja oahppit guldalit ja geahččalit gávnnaht leatgo čuoččuhusat riehta vai boastut. Dan sadjái go čállit vástádusaid de sáhtta oahppit darvehit civzzaga vástáduskortii rivttes vástádusa buohta. Oahppit sáhttet bargat oktagaslaččat dahje guovttis ja guovttis. Juohke oahppis dahje joavkkus lea goappátge vástáduskoarta. Vástáduskoarta gávdno [dáppe](#). Čálit vástáduskoarttaid rivttes meari mielede, áinnas assás báhpárii ja laminere daid ovdal go váldibehtet atnui daid.

s. 26: Mearralottit

Háleštehpēt makkár lottit mearragáttis gávdnojit. Oahppit soitet juo máhttit muhtin sámegiela namaid? Gearddut/ovdanbuvtte loddeplánšša ohppiide. Makkár eará lottit gávdnojit mearragáttis? Makkár ivnnit leat lottiin? Oahppit sáhttet geavahit ivdneplánšša veahkin. Dan gávdnat [dáppe](#).

Evttohusat joatkkabarguide:

1. Sátneoahtpankoarttat *Mearralottit*

Barget áinnas sátneoahtpankoarttaid *Mearralottit* hárhjhallat eambo loddenamaid. Vuohkečilgehusa gávdnat [dáppe](#). Sátneoahtpankoarttat gávdnojit guovtti veršuvnnas, okta mas leat dušše govat, na nubbi mas leat sihke govat ja teakstakoarttat.

2. Ságatallet

Oahpat sámegiela namahusaid nugo *soadji*, *oaivi*, *juolgi* ja *gorut*, ja ságatallet makkár ivnnit leat gorutosiin. Maid bargat lottit illustrašuvnnas: čuožžot go, vai leat go girdimin? Oahpat vearbbaid *girdit* ja *čuožžut*, ja hárhjhallat muitalit:

Skávli girdá.

Čearret čuožžu.

Mearragoaskin girdá.

3. Speallat *Guolle- ja loddebingo*

Divtte ohppiid speallat *Guolle- ja loddebingo* dát lea vuogas doaimma oahppat eanet guollenamaid, seammás maiddái geardduhit mearraguollenamaid. Vuohkečilgehusa gávdnat [dáppe](#).

4. Civzzakoarttat *Mearralottit*

Civzzakoarttat *Mearralottit* leat vuohkkasat go galget loddenamaid hárhjhallat. Čálit ja laminere koarttaid. Oahppit merkejit rivttes sániid civzzaniin, dahje tuššain maid sáhtta sihkut. Gávdnat civzzakoarttaid [dáppe](#).

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat sámegielsáni *loddi*
- oahppat sámegiela namaid mearralottiin

s. 27: 14. Mearralottit

Bargobihtá 14:s galget oahppit dovdat ja gávdnat rivttes mearraloddenamaid. Sii čállet rivttes logu rivttes loddái. Geahčadehpet ovtta bargobihtá..

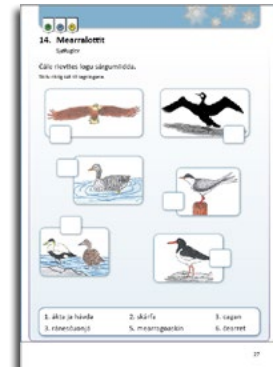
Evttohusat joatkkabarguide:

Viehkandiktáhta

Viehkandiktáhta lea buorre doaibma oahpan dihti mearraloddenamaid. Jus háliidat de sáhtta viiddidit bargobihtá nu ahte ohppet maiddá mearraguollenamaid. Geahča bagadusa siidu 13:s dán oahpaheaddjibagadusas.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- lohkat sániid sámegillii
- čatnat sáni govvi
- máhttit sámegiel mearraloddenamaid

s. 28: Skálžžut

Háleštehpet makkár skálžžut gávdnojit fiervvás. Oahppit soitet juo máhttit muhtin sámegiellamaid? Gearddut/ovdanbuvtte skálžoplánšša ohppiide. Háleštehpet manin skálžžuin leat ožžon elliidnamaid. Mearrasámeguovlluin lei dábálaš ahte mánát stohke šibitdálu ja geavahedje skálžžuid ja eará dinggaid maid gávdne fiervvás dasa.

Makkár ivnnit leat skálžžuin? Dás sáhttet oahppit geavahit ivdneplánšša veahkin, dan gávnnat [dáppe](#). Jus lehket čoaggán skálžžuid olgoskuvllas, de heive ge bures ahte oahppit besset dáid geahčadit dál.

Evttohusat joatkkabarguide:

• 1. Badjel ja vuolde

Vuogas njálmmálaš bargobihtán dán siidui lea hárbjehallat sániid badjel ja vuolde:

Gos lea gusaskálžu?

Gusaskálžu lea heasttaskálžžu vuolde.

Gusaskálžu lea bohccoskálžžu badjel.

2. Ortnetlogut

Jus ohppiidjoavku lea gearggus dása, de sáhttat váldit atnui ortnetloguid dán bargobihtái. Oahpat ortnetloguid 8 rádjai, ja čále ovdamearkkaid távvalii. Jeara dasto ohppiin gos eallit leat. Oahppit sáhttet vástidit frásaiguin nugo *vuosttaš govás*, *nubbi govás*, dahje olles cealkagiiguin:

Gos lea heasttaskálžu/gáiccaskálžu/gusaskálžu/...?

Heasttaskálžu lea vuosttaš govás.

Gáiccaskálžu lea nubbi govás.

Gusaskálžu lea goalmmát govás.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- oahppat sámegiel nama skálžu
- oahppat sámegiellamaid iešguđetgelágan skálžžuin

3. Ráhkadit šibitdálu

Ráhkadit šibitdálu ohppiiguin. Ráhkadit orrunviesu, náveha ja olgovisti mielkekartonggaiguin, smávva doasaiguin, birccuiguin, rihkiiguin dahje eará ávdnasiiguin maid lehket gávdnan fiervvás. Málejekket visttiid. Mále ja herve muttát sturrodagas sponpláhta, mále geainnuid ja rásiid, liibme sádduid vuogas sturrodahkii illustreret buđetbealddu. Heivet visttiid pláhta ala go lea gárvvisin hervejuvvon. Oavssit ja rissebihtát sáhttet leat belkon, muorrasohtin ja áidin. Šibihat leat iešguđetge-lágan skálžžut. Geavahehket giela aktiivvalaččat bargadetiin. *Vákkiin 1-4:s* lea dálle oassefáddán. *Dálus*-plánššas gávdna-behtet ávkkálaš sániid maid sáhttibehtet geavahit go háleštehket šibitdálu birra.

4. Ráhkadit hengenčija skálžžuin

Jus oahppit leat skálžžuid čoaggán olgoskuvllas, de sáhttet ráhkadit hengenčija skálžžuin. Skálžžuid ferte bures bassat vai eai háisso. Mii leat maid gullan ahte muhtimat vuššet skálžžuid vai eai háisso. Dii dárbbashehket nábára ráhkadan dihtii ráiggi skálžžuide, riehkkiide/sákkiide ja árppu/siimma heanjen dihtii čija. Dán liŋkkas gávnnet eanet rávvagiid ja ideaid masa sáhttibehtet geavahit skálžžuid ja eará dinggaid maid leppet gávdnan fiervvás. <http://www.klikk.no/foreldre/barn/aktiviteter-for-barn/la-barna-samle-skjell-2545840>

s. 29: 15. Skálžžut

Dán bargobihtás galget oahppit čatnat sániid ja govaid oktii. Sii galget sárgat sázu govassat rivttes sátnái.

Buot skálžžonamat leat seagáš sánit. Nagodit go oahppit gávdnat makkár sánit skálžžonamain leat?

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- gávdnat sáni ja gova mat heivejit oktii
- lohkat oanehis sániid
- dovdat sániid sániin

s. 30: 16. Mearragáttis

Dán bargobihtás galget oahppit čatnat sáni ja gova oktii. Sii čállet rivttes sániid sázuide.

Dál heive maid geardduhit sámi bustávaid ja diftonggaid. Ohccet sámi giellajenaid buot sániin. Oahppit sárgat alit sárgáin sámi bustávaid/giellajenaid vuollái, ja rukses sárgáin diftonggaid vuollái.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- gávdnat sáni ja gova mat heivejit oktii
- čállit sániid sámegeallii
- dovdat sáme bustávaid ja diftonggaid

s. 31: 17. Mearragáttis

Dás galget oahppit sárgat ja ivdnet guokte mearralotti, guokte mearraguoli ja guokte skálžžu. Sii sáhttet válljet makkár. Sii galget čállit sámi ja dáru namaid tevnnegiid vuollái. Inspirašuvdna ja veahkki gávdnet guolleplánššas siidu 20:s, loddeplánššas siidu 26:s ja skálžžoplánššas siidu 28:s.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- sárgat mearralottiid, guliid ja skálžžuid
- čállit sámegeallamaid mearralottiin, mearraguliin ja skálžžuin

s. 34: 20. Fiervvás

Bargobihtá 29:s galget oahppit sárgut dan maid fiervvás sáhttet gávdnat. Go leat geargan tevdnemin ja ivdnemin, de galget oahppit čállit maid leat sárgut čállinlinnjái vuolimuččas. Oahpaheaddji berre veahkehit sániin jus oahppit eai máhte sániid maid leat tevdnen. Muittut ohppiid ahte sii sáhttet gávdnat veahkki girjjis jus ohcet.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- sárgut juoga maid sáhtta fiervvás gávdnat
- čállit álkes sámegiell sániid

s. 35: 21. Njálmmálaš hárjehus

Dá lea guokte njálmmálaš hárjehusa main oahppit galget hárjehallat dan maid leat oahppan. Dáid hárjehusbihtáin lea vejolašvuotta geardduhit dan maid leat oahppan..

Ovdal go álget bargobihtáiguin, de heive bures geardduhit dán fáttá sátnebánjkokoarttaid. Sátnebánjkokoarttaid sáhtta maidái geavahit veahkkín dán bargobihtái. Dáid berret bidjat sadjosii ohppiide, ovdamearkka dihtii darvvihit seaidnái, dahje távvalravdii. Govva siidu 5:s ja guolleplánša siidu 20:s sáhtta geavahit veahkkín.

Oahppit barget guovttis ovtta dahje smávit jovkkožiin. Sáme-gieljoavkku sturrodat mearrida dieđusge mo barggu heive čađahit. Oahppit galget lonohallat goabbá/gii jerrá ja goabbá/gii vástida. Go leat geargan bargobihtáin de sáhttet lonuhit ságastallan skihpára nu ahte šaddet mángii hárjehallat.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- hárjehallat áddet álkes gažaldagaid
- hárjehallat vástidit álkes dadjanmállin
- mitalit maid sáhtta gávdnat fiervvás
- mitalit makkár mearraguliid namaid máhttet

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- oahppat bivttasnamahusaid
- čatnat sáni ja gova oktii

s. 36: 22. Biktasat

Dát lea álkes bargobihtá gos oahppit galget čatnat sáni ja gova oktii. Sii sárgejit govvas rivttes sátnái. Dát heive bures ruovttubargun.

s. 37: 23. Mu biktasat

Dán bargobihtás galget oahppit čállit listtu makkár biktasiid lea jierpmálaččat váldit mielde mátkelávkii. Dás gávdnojit 12 iešguđetgelágan biktasa, muhto ii buot heive váldit mielde mátkái. Go oahppit leat geargan listun, de galget mitalit ságastallanguoibmái, dahje olles jovkui. Movttiidahte ohppiid geavahit ivnniid ja eará adjektivvaid maid leat oahppan, mitalit biktasiid birra maid váldet mielde, ovdamearkka dihtii:

liegga – varm, fiinna – fin, vuogas – høvelig, stuorra – stor jna.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- máhttit bivttasnamahusaid
- čállit álkes sániid
- mitalit makkár biktasiid váldit mielde olgoskuvlii

Evttohusat joatkkabarguide:

1. Biktasat

Ságastallet makkár biktasiid ohppiin leat go vulget fiervái, dahje guollebivdui meara ala. Sii sáhttet maiddá mitalit makkár biktasat sis leat dál badjelis. Muite ahte gádjunliiva lea hui dehálaš oassi gárvvuin go lea fatnasis. Dás heive ge geardduhit sámegeiel sáni *gádjunliiva*, maid oahppit juo dovdet illustrerejuvvo sátnelisttus siidu 7:s. Geavahat áinnas cealkkaálgagiid:

Fiervvás mon láven coggat ...

Go lean guollebivddus mus lea/t ... badjelis.

Mus lea/t ... badjelis odne.

Mon lean coggan ... odne.

Oahppit sáhtte mitalit biktasiid ja geavahit ivdnenamahusaid. Ivdneplánšša gávnna [dáppe](#) jus oahppit dárbašit veahkki muitit sámegeiel ivdnenamaid.

2. Lávlla *Gea mu gávttis*

Lávlla *Gea mu gávttis* ohppiiguin ovtta. Lávllaga gávnna [dáppe](#).

s. 38: 24. Meara nalde

Teaksta dán bargobihtás lea merkejuvvo alit ja ruoná moddjenálmiiiguin, ja oahpaheaddji berre veardidit guđemuš oahppit galget bargat dáinna. Teavsttas leat ollu sánit ja dajahusat maiguin leat bargan girjjis, nu ahte fágalaš čeahpes oahppit sáhttet geahččalit bargat teavsttain ja čuovvovaš bargobihtáin.

Dát teaksta heive maiddá poastan stašuvdnaoahpahusas, muhto dalle fertejit oahppit geat máhttet lohkat leat seamma joavkkus. Eará joavkkut sáhttet vejolaččat lohkat eará teavsttaid, ovdamearkka dihtii lohkat vel oktii *Meahcceskuvla mearragáttis*, dahje lohkat ja jorgalit lávllaga *Guollelávlla* mii lea siidu 22:s.

ULBMIL LEA AHTÉ OAHPPIT GALGET

- lohkat ja áddet teavstta guollebivdu birra
- lohkat, áddet ja vástidit gažaldagaid

s. 39: 25. Vearbbat

Ovdal go oahppit álget dáinna bargobihtáin, de lea ovdamunnin geardduhit mii vearba lea. Gávdnet ovtta ovdamearkkaid sámegeiel vearbbaide, ja čále álkes cealkagiid távvalii.

Geavat áinnas cealkkaálguid:

Mon liikon ...

Mon láven ...

Mon máhtán ...

Alternativt lager dere setninger som starter med *Mii ...*

ULBMIL LEA AHTÉ OAHPPIT GALGET

- geardduhit/oahppat vearbbaid mat leat fáddái gullevaš
- oahppat muhtin dábálaš cealkkaálguid/cealkkahuksemiid

Geahčadehpet ovttas bargobihtá a) ja b) távvalis go oahppit leat geargan.

Evttohusat joatkkabargguide:

1. Cealkabuđaldat *Meahcceskuvllas*

Mii leat ráhkadan cealkabuđaldaga maiguin oahppit sáhttet buđaldit dan botta go vurdet, oassi stašuvdnaoahpahusas, dahje go oahppit ieža galget válljet doaimmaid. Fáddá lea meahcceskuvla, ja oahppit gávdnet ollu sániid ja frásaid mainna juo leat bargan girjjis.

2. Speallat *Fierválabyrinta*

Hárjehallet áinnas eanet sániid ja spellet *Fierválabyrinta*. Jus viiddida bargobihtá dainna vugiin ahte oahppit galget dadjat ovttá cealkaga juohke sátnái ovdal go besset sirdit birccu ovddasguvlui, dájna vugiin ohppet eanet vearbbaid. Čále áinnas evttohusa vearbbaide távvalii jus oahppit dárbašit álginveahkki.

25. Vearbbat
Verb

a) Deavdde sániid!
Sátt ova orot!

1. Mon liikon
2. Mon láven
3. Mon máhtán

SÁNIT
 riikkat láven – á čáve / čáve
 bovret máht – á gáve / gáve
 áhket káve – á gáve / gáve
 buohtet máht – á gáve / gáve
 oagut – á gáve / gáve
 máht – á gáve / gáve
 máht – á gáve / gáve
 máht – á gáve / gáve

Mon liikon oagut.
Jag lier á hár.

b) Geahčal ieš. Čále cealkagid.
Práv gátt. Skriv setningar.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

s. 40: 26. Maid mii dahkat meahcceskuvllas?

Oahppit galget čatnat oktii cealkkaálgagiid ja govaid, ja dasto čállit cealkagiid čállinlinjjáide vuollelis. Illustrašuvnnat leat oahppásat ovdalaš bargobihtáin girjjis, ja sánit gávdnojit illustrejuvnon sátnelisttus siidu 7:s.

Dán bargobihtá sáhtta maiddá bargat dihtoris. Geahčadehket bargobihtá ovttas.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- bidjat oktii sáni ja gova
- lohkat álkes cealkagiid
- čállit álkes cealkagiid
- máhtit muhtin sámegeil vearbbaid

s. 41: 27. Govat

Oahppit galget čállit cealkagiid mat heivejit govaide. Oahpaheaddji ferte maid árvoštallat galget go oahppit bargat oktagaslaččat vai galget go sii ovttas bargat ja távvalii čállit cealkagiid.

Jos mearrida dán bargobihtá bargat ovttas de sáhttet oahppit árvalit cealkagiid mat heivejit govaide. Dan sáhtta dahkat sámedahje dárogillii. Jos oahppit dadjet cealkagiid dárogillii de sáhtta oahpaheaddji «oagut» sániid ohppiidoavkkus. Omd.: Mii lea *gutt* sámegeillii? Maid gohčodit *á ro* sámegeillii? Dájna lágiin sáhttet buot oahppit leat mielde čovdimis bargobihtá vaikko eai máhtge buot sániid.

Govvareportáša siidu 19 sáhtta geavahit minsttarin dán bargobihtái.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- ságastallat teavstta ja gova birra
- čállit oanehis cealkagiid sámegeillii

27. Govat
Bilder

Čále cealkagid govaide.
Skriv setningar til bildene.

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

s. 42: **Logut 1-20**
28. Logut 1-20

Dán gihppagis leat válljen bargat loguiguin 1-20, muhto lea vejolaš bargat loguiguin gitta 100 rádjai jos ohppiide heive nu. Bargobihtá 28:s galget oahppit čállit loguid rieggáid sisa.

Oktasaš geahčadeamis berrejit oahppit movttiidahttot dadjat olles rehkettihtáid sámegeallii, ii dušše vástádusaid. Ráhkát eanet dákkár rehkettihtáid távvalii, ja divtte ohppiid rehkenastit. Oahppit sáhttet maid bargat páras ja ráhkadit bargobihtáid goappat guoibmái. Rehkenastin ja vástádus galgá leat sámegeallii.

Evttohusat joatkkabarguide:

1. Lohkket

Mis leat golbma lohkoplánšša: okta lea loguide 0-10, nubbi gea loguide 0-20 ja goalmát mas leat logut 10-100, logežiiguin. Barget bures loguiguin ja oahpat ohppiide jearransáni *galle*. Lohkket galle oahppi leat, galle iešguđetge dingga leat klássalanjas, galle guoli, lotti ja dingga leat girjjis.

Maid sáhtta jearrat?

- Galle oahppi leat klássalanjas?*
- Galle gova leat klássalanjas?*
- Galle beavddi leat klássalanjas?*
- Galle lotti leat siidu 26? Naba galle juolggi?*
- Galle máná leat siidu 4? Naba siidu 48?*
- Galle guoli leat siidu 20? Naba galle čalmmi?*
- Galle siiddu leat gihppagis?*

2. Lohkobingo

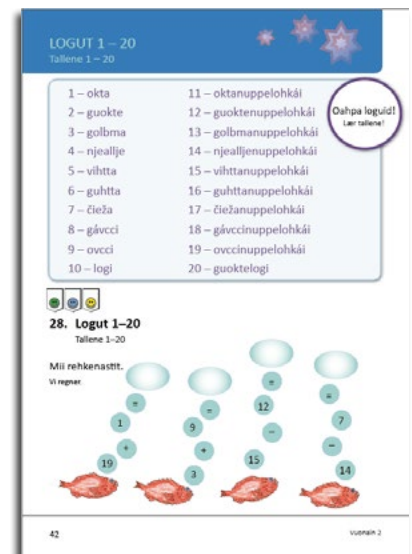
Spellet lohkobingo. Ráhkadehket ieža lohkobingo dahje ostet gárvves.

3. Deaivat gievdnái

Dán doaimmas hárhallet oahppit loguid ja rehkenastima. Oahpaheaddji ráhkada tabealla masa sáhtta deavdit oahppi nama, galli lea bálkestan ja bohtosa/supmi. Oahpaheaddji háhká golbma gievnni juohke jovkui ja čállá logu (galle čuoggá) juohke gievdnái. Oahppit juhkkovuođot joavkkuide. Juohke joavku galgá bálkestet heartabussii dahje juoga eará gievnniide. Juohke oahppi oažžu bálkestet golmma gearddi juohke vuorus, oažžu deaivat seamma gievdnái mánggii. Oahppit galget rehkenastit galle čuoggá sii leat ožžon juohke vuorus ja man galle čuoggá sis leat oktiibuot, juohke vuoru maŋŋá. Oahppit galget logi vuoru bálkestet. Sus geas dalle leat eanemus čuoggát lea vuoitán. Sáhtta maid mearridit ahte son gii ovddimus fidne 20 čuoggá, lea vuoitán (dahje eará vuogas lohku).

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- gearduhit loguid 0:s 20 rádjai
- gearduhit/oahppat jearransáni *galle*

4. Civvzakoarttat Logut

Divtte ohppiid hárjehallat civccastankoarttain *Logut*.

Laminere koarttaid ovdal go geavahišgoahtibehtet daid.

Oahppit sáhttet merket koarttaide rivttes vástádus buohta bivttascivconiin dahje tuššain maid sáhtta sihkkut eret.

Civvzakoarttat lea [dáppe](#).

s. 43: 29. Logut 1-20

Govas leat ollu maid sáhtta lohkat, ja oahppit galget geahčadit gova ja vástidit gažaldagaid.

Gearddut jearransáni *galle*, ja maid dat mearkkaša. Oahppit barget okto, dahje páras, ovdal go geahčadehpet bargobihtá ovttas. Nagodit go son oahppit fuobmát eanet dákkár gažaldagaid?

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- oahppat/geardduhit loguid 1-20
- máhttit jearransáni galle
- lohkat ja áddet álkes gažaldagaid
- hárjehallat vástidit njálmmálaččat ja čálalaččat

s. 44: 30. Čállin

Dán bargobihtás galget oahppit čállit cealkagiid juohke govvi. Jus lea dárbu de sáhttet geavahit cealkkaálgagiid mat leat bovssas. Dán bargobihtá sáhtta maidái PC:s bargat.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- čállit sámegeiel cealkagiid

s. 45: Vahkkobeavvit ja biellu

Oahpat/geardduhit vahkkobeivviid. Guorahallat jearaldagaid mat leat hállanbulljarasaid siste. Oahppit vástidit olles dajaldagain.

Mii beivviid odne lea? Odne lea ...

Mii beivviid ikte lei? Ikte lei ...

Mii beivviid ihttin lea? Ihttin lea ...

Vahkkobeavvit hoahkamiin lea buorre geardduhit vahkkobeivviid. Oahppit ja oahpaheaddji čužžot ja hohket ovttá jitnii:

mánnodat, disdat (alle klapper tre ganger i hendene)

gaskavahkku, duorastat (alle tramper tre ganger i gulvet)

bearjadat, lávvordat (alle knipser tre ganger)

sotnabeavvi (alle klapper to ganger, tramper to ganger og knipser to ganger og avslutter med:)

mii eat daga maidege!

Ohppiid mielas láve somá geardduhit hoahkama mángii, áinnas jođánat ja jođánat juohke háve.

Diibmu/Biellu:

Buot oahppit galget oahppat jearrat man olu diibmu lea ja máhttit vástidit olles diimmuid, áinnas beallediimmuid maid.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- oahppat/geardduhit vahkkobeivviid sámegeillii
- oahppat diimmu sámegeillii
- geavahit loguid áiggi muitalit
- sámegeillii máhttit vahkkobeivviid ja diimmu

The worksheet is divided into two main sections. The top section, 'VAHKKOBÆAVVIT', includes a table of days of the week in Sami and Norwegian, and three speech bubble questions: 'Mii beivviid odne lea?', 'Mii beivviid ikte lei?', and 'Mii beivviid ihttin lea?'. The bottom section, 'Biellu', includes a question 'Ollugo biellu lea? Hve er klokka?' and four analog clock faces with corresponding time labels: 'Biellu lea ...', 'Biellu lea beal ...', 'Biellu lea kvárta badjel ...', and 'Biellu lea kvárta váile ...'. The page number 45 is visible in the bottom right corner.

Ollugo biellu/diibmu lea?

Biellu/diibmu lea ...

Biellu/diibmu lea beal ...

Oahpaheaddji ferte árvvoštallat leatgo oahppit láddán soahppat eanet diimmu birra. Sidjiide geat máhttet diimmu dárogillii sáhtta oahpahit diimmu sámegeillii.

Heive bures álggahit juohke sámegeiddiimmu jearaldagain vahkkobeivviid ja diimmu birra. Manjá sáhtta viiddidit fáttá jearrat mánuid, jahkodagaid ja dálkki birra. Soaitá ahte muhtumin sáhtta muhtun oahppi leat «otná oahpaheaddji» ja luohkká ovddas jearrat daid gažaldagaid. Lea ovdamunni jos ohppiin leat vahkkubeavvit, mánut, jahkodagat ja dálkesánit oidnosis ja sus, gii jearrá, leat gažaldagat gárvásat.

Dakkár ollesgova gávnnat [dáppe](#).

Heivvolaš gažaldagat:

- *Mii beivviid odne lea?*
- *Mii beivviid ikte lei?*
- *Mii beivviid ihttin lea?*
- *Mii mánuid lea dál?*
- *Mii mánuid lea boahhte mánnu?*
- *Mii mánuid lei mannan mánnu?*
- *Gallát beaivi odne lea?* (Jus leat oahppan ortnetloguid sámegeillii 31. rádjái)
- *Makkár jagiáigi lea dál?*
- *Makkár dálki lea odne?*

s. 46-47: 31. Meahcceskuvlla diibmoplána

Dát bargobihtta lea merkejuvvon alihin ja fiskadin ja sáhtta leat hástaleaddji. Oahpaheaddji ferte árvvoštallat mo bargat ja guđe ohppiide dát bargu heive.

Geahčadit tiibmaplána ovtta buot ohppiin. Teavsttas deaividit oahppit doaimmain mat leat oahppásat go leat bargan gihppagiin muhto maiddá ođđa áššiin. Sii šaddet geardduhit sániid ja frásaid, šaddet hárjehallat lohkat ja hárjehallat áddet dan maid lohket.

Áigi lea čállon olles ja bealli diimmuin amas ii šatta menddo váttis bargobihtta. Ovdal go álget čovdit bargobihtta de lea vuogas hárjehallet loguid mat leat s. 42, ja vahkkobeivviid mat leat s. 45 ja maiddá diimmu, olles ja bealle diimmuid. Ferte maid čilget erohusa gaskal *disdat* – *disdaga*, *gaskavahku* – *gaskavahku* ja *duorastat* – *duorastaga*. Buot oahppit sáhttet leat mielde dán oasis. Go vahkkobeivviid geardduha de sáhtta leat vahkkobeivviid hoahkan leat somás doaimma, geahča siidu 34:s dán oahpaheaddjibagadusas.

Oahppit geat leat čeahpit njálmmálaš bargguin sáhttet bargat bargobihtta 31.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- hárjehallat lohkanmáhttu
- geardduhit/oahppat diimmu sámegeillii
- geardduhit beivviid
- geavahit loguid mitalit áiggi
- lohkat tabealla

31. Meahcceskuvlla diibmoplána
Timeplanen på uteskolen

Dátat	Gaskavahku	Duorastat
08.00: Mii deaivvadiit skuvlla.	09.00: Mii borrat diibmopmu.	09.00: Mii borrat diibmopmu.
09.00: Mii vuogit.	10.00: Mii leat Nervus.	10.00: Mii čorget goahčuigi.
11.00: Mii jearrat oahppa ja borrat leat.	11.00: Mii borrat.	12.00: Mii oahat skáidat Nervus.
12.00: Mii oegget leat.	13.00: Mii ráhkaat gáskasa Nervus bera.	
13.00: Mii borat.		
14.00: Mii vássit meahču ja muorj.		
17.00: Mii borrat gaskavahku.	17.00: Mii borrat gaskavahku.	15.00: Mii vuogit siidu.
18.00: Mii lillat meahču.	18.00: Mii vuogit oahppit skuvlla oahppat.	
19.00: Mii orohkat.	20.00: Mii borrat sáhttepmu.	
20.00: Mii borrat sáhttepmu.	21.00: Mii hárjehallat.	
21.00: Mii hárjehallat.		

a) Oktobaru: Oza vástodusaid diibmoplána. Maid mii bargat?
Individueat arbei: Finn svarene i timeplanen. Hva gjør vi?

– disdaga biellu 13.00? _____

– disdaga biellu 19.00? _____

– gaskavahku biellu 10.00? _____

– gaskavahku biellu 20.00? _____

– duorastaga biellu 09.00? _____

– duorastaga biellu 10.00? _____

46 VUONAIN 2

s. 47: 32. Seaidneáviisa

Ráhkadehket ovttas seaidneáviissa. Válljehehket muhtun govaid olgokuvlabeaivvis/ fáddábeivviin ja čállet teavstta govaide. Divtte ohppiid árvalit govateavsttaid. Geavahehket áinnas digitála távvala barggadettiin nu ahte oahppit oidnet gova ja teavstta oktanaga.

Go dainna lehpēt geargan de liibmehehket govaid ja govateavsttaid garrabáhpárii. Hengehehket seaidneáviissa klássalatnjii dahje muhtun sadjái gos lea oidnosis ohppiide ja oahpaheddjiide. Seaidneáviisa lea buorre mátkemuitun ohppiide.

Govvareportáša siidu 19:s sáhtta leat mállin ja inspirašuvdnan.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- háleštít teavstta ja govaid birra
- geavahit digitála reaiduid čálalaš bargguide
- čállit sániid ja oanehis cealkagiid

s. 48: 33. Oahppit meahcceskuvllas

Dás muitalit oahppit, geat leat govain, iežaset vásáhusaid meahcceskuvllas. Divtte iežat ohppiid muitalit iežaset vásáhusaid meahcceskuvllas/fáddábeivviin. Maid muitalit oahppit meahcceskuvllas? Mii lei mielde lávkkas? Mat gávdnojedje goahtesajis? Maid/masa liikojedje/eai liikon? Maid leat oahppan (sániid, dajaldagaid, historjjá, báikenamaid jna)? Divtte ohppiid geavahit gihppaga veahkin jos lea dárbu.

Cealkkaálggut mat sáhtte leat veahkin:

Mon liikon leat /In liiko leat...

Mon láven

Lávkkas mus lea/t...

Goahtesajis lei ...

Fiervás lea/t...

Lei suohtas/somá stoahkat/oaggut/nohkkat lávus....

Mon lean oahppan ...

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- muitalit iežas vásáhusaid birra

s. 48: 34. Mat leat govvas?

Geavat oahpistangova siidu 5:s ságastallama álggaheapmái. Oahppit sáhttet vuos guovttis ságastallat ovttas gova birra. Lea lohpi geavahit miellagovahallama ja eallit gova sisa. Oktasaš čoahkkáigeasus de várra fuomášit ahte dál lea álkit muitalit gova birra go dan mii lei ovddit háve. Ohppiin lea stuorát sátneriggodat ja danne máhttet muitalit eanet.

Lea dehálaš fuomášahttit dán ovdáneami nu ahte oahppit ieža ge leat diđolačča das ahte sii ovdánit giellalaččat. Ovdáneapmi lea dehálaš movttiidahttinnoassi giellaoahppanjoatkimii.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- čálmustahttit ohppiid njálmmlaš giellalaš ovdáneami álggus lohppii Vuonain 2 fáttás

Letne ráhkadan evttohusa čálalaš geahččaleapmái *Vuonain 2*, jos háliidat čađahit čálalaš geahččaleami oaidnin dihtii maid oahppit máhttet. Geahččaleapmi ii deavdde buot oahppo-mihtuid mat leat 1. ja 2. dássái muhto ovttas daid njálmmálaš ja čálalaš bargobihtáin ja ohppiid oasálastimin lávlumii ja speallamii de addá dat buori gova das maid oahppi máhttá.

5. Olgobargu

DOAIBMA/FÁDDÁ

Mii vuolgit meahcceskuvlii

Ovdabargu/Ávdnasat

Iskkas gávdnojitgo báikkálaš muitalusat ja cukcasat guovllus gos galgabehtet johtit.

Giellabarggahanguigalusat

Oahpes ášši lea ahte ohppiid leat váttis oažžut giela geavahit busses, biillas dahje vácceđettiin. Lea vuogas plánet báikkiid gos bisána mitalit báikkálaš mitalusaid, dahje gos oahppit ohppet luonddunamahusaid ja sámi báikenamaid maid «ovddal bohtet» jođedettiin.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- oahppat muhtin sámi báikenamaid
- oahpásmuvvat báikkálaš mitalusaid
- geardduhit/oahppat muhtin luonddunamahusaid

DOAIBMA/FÁDDÁ

Lávostallan

Ovdabargu/Ávdnasat

Jus lea vejolaš, de berre váldit mielde lávvomuoraid ja loavdaga vái sáhttá cegget árbevirolaš lávu. Lea ovdu jus lea mielde olmmoš gii lea hárvánan lávuin ja máhttá mitalit ja čájehit mo cegget, bierggastit ja atnit lávu.

Molssaeaktu:

Váldde mielde plánššaid *Lávostallan* ja *Lávus*, ja ane dan veahkin ceggedettiin juogo árbevirolaš lávu dahje ođđaigásaš lávu mas leat alumiidnastákkut.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- dovđáhit veaháš mo árbevirolaš lávu latnjaortnet ja atnu lea
- doaimmalmahttit giela spealuid ja sátnekoarttaid veagas
- geavahit giela aktiivvalaččat iešguđet ge njálmmálaš doaimmaid oktavuodas
- gullat máidnasiid ja mitalusaid sámegillii

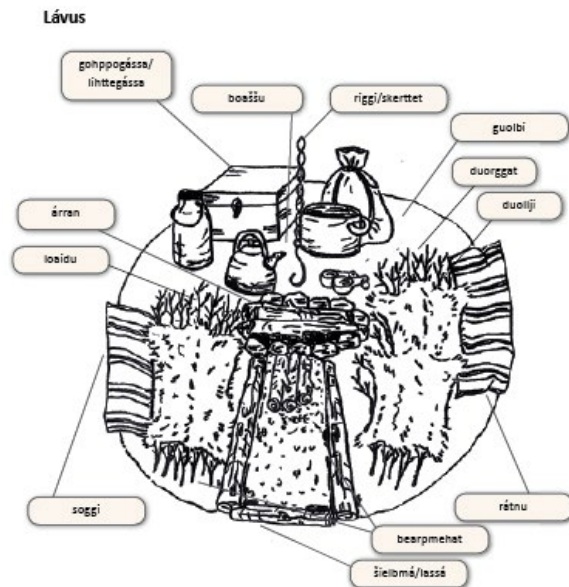
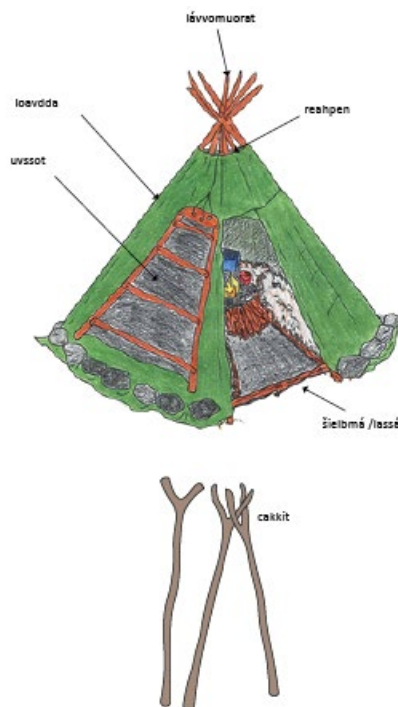
Giellabargahanguoigalusat

Jus oahppit veahkehit cegget leirra, de sáhtta ovttagardánit čilget maid dahká.

Manjá go lávvu lea ceggejuvvon, de sáhttibehtet čoahkkanit lávvui ja háleštit árbevirolaš goahte- dahje lávvvoortnega birra. Dán sáhtta dahkat sihke sám- ja dárogillii.

Ii leat ulbmil ahte oahppit galget oahppat doahpagaidd, dasgo dat lea *Váriin 3* ja *Vákkiin 3* oahppanulbmilat. Ohppiid mielas dáidá dattege leat sihke ávki ja somá gullat dán birra dán dásis.

Lávvu lea maid vuogas čoahkkananbáiki jus dálki lea heittot, dahje lea «joavdelasvuohhta». Dáppe sáhttet oahppit sártnodit meahcceskuvlla birra, gullat máidnasiid ja muitalusaid, speallat breahhtaspealuid dahje memory, dahje bargat sátnebánjko-koarttaiguin mat gullet fáddái.

DOAIBMA/FÁDDÁ**Dolastallan****Ovdabargu/Ávdnasat**

Leiraskuvlla dahje fáddábeaivvi (-beivviid) lágideami diibmoplána berre čálihuvvot, laminerejuvvot ja hengejuvvot dollasadjái, mii lea lunddolaš čoahkkananbáiki. Diibmoplána oažžu leat sihke sámegillii ja dárogillii.

Meahcceskuvllas-plánša ja sátnelistu *Goahtesaji barggut ja doaimmat mearragáttis* berrejit maid hengejuvvot nu ahte váhnemat, geat háliidit veahkehit, oahppit ja oahpaheaddjit oidnet daid.

Jus lea plánejuvvonm ahte boarráset oahppit galget drámatiseret *Boradanboddu mearragáttis*, mitalusa, ja ovdanbuktit dan nuorat ohppiide, de heivešii bures lohkat ja háleštit mitalusa birra ohppiiguin ovddalgihtii, nu ahte dovdet sisdoalu.

Giellabarggahanguoigalusat

Go galgat dolastallat, de sáhttit háleštit das maid dárbašit go galgat dola dahkat. Mii sáhttit vuosehit mas mii sárdnut nu ahte čujuhit, čájehit dahje viežžat dan mas hupmat. Dainna lágiin čielgá buorebut ohppiide maid mii oaivvildit.

Várut barggahit ohppiid nu ahte jearat gažaldagaid sámegillii, gearddut gažaldagaid mángii. Jeara seammá gažaldagaid dárogillii juos lea dárbu.

Čielga dolastallanbargu sáhtta leat čohkket ohppiid jovkui mii galgá dahkat dola. Barggaha ohppiid nu ahte jearaha sis dihtetgo maid dárbaša go dola galget dahkat, ja bivdá sin dan viežžat. Bálká sáhtta leat ahte besset márfiid bassit dolas.

Dát bargobihtta sáhtta maid leat bargobihtta luonddubálgá várás.

ULBMIL LEA AHTÉ OAHPPIT GALGET

- oahppat sániid maid dárbaša dolastallamis
- oahppat álkis cealkagiid fáddái

Áigeguovdilis sánit: Geahčas illustrerejuvvon sátnelisttu gihppaga siiddus 6 dahje *Meahcceskuvllas*-plánššas.

Áigeguovdilis cealkagat:

- Maid mii dárbašit go galgat dolastallat?
- Mii dárbašit geđggiid, bessiid, muoraid ja riššaid.
- Sáhtátgo viežžat...? Gii gille viežžat ...?
- Gilletgo viežžat ...?
- Gii sáhtta...?
- Mon gillen.
- Mon in gille.

DOAIBMA/FÁDDÁ

Goahtesajis

Ovdabargu/Ávdnasat

Ane fal sátnebánjkokoarttaid sadjosis.

Giellabarggahanguoigalusat

Dan botta go mii leat čeahkis dola birra, de sáhttit sártnodit das mii goahtesajis lea, gos hivessegat leat jna. Dát sáhttet leat lunddolaš hálešteamit, dahje plánejuvvon aktiviteahtta. Sáhttet háleštit guoktin dahje smávva dahje stuorra joavkun.

Sáhtta barggahit ohppiid nu ahte jearaha sámegillii. Gearddut fal jearaldagaid mánggii. Jeara seammá jearaldagaid dárogillii jus lea dárbu.

Dás sáhtta atnit sátnebánjkokoarttaid dahje *Meahcceskuvllas-plánšša* veahkin.

DOAIBMA/FÁDDÁ

Lávkkas

Ovdabargu/Ávdnasat

Ane sátnebánjkokoarttaid sadjosis, dahje «čájehanlávka» man sisa oahpaheaddji lea coggan dábálaš biergasiid beaivemohki dahje idjadanmohki várás.

Giellabarggahanguoigalusat

Dola birra dahje lávus sáhtta sártnodit das mii mis lea lávkkas. Dát sáhttet leat lunddolaš hálešteamit, dahje plánejuvvon aktiviteahtta. Sáhttet háleštit guoktin dahje smávva dahje stuorra joavkun. Barggat ohppiid nu ahte jearahat sámegillii. Gearddut fal jearaldagaid mánggii.

Jus oahpaheaddji vállje atnit fysalaš lávka ovdamearkan, de roggá ovttá ja ovttá biergasa lávkkas ja jearrá mii dat lea, makkár ivdni das lea jna. Jeara seammá jearaldagaid dárogillii jus lea dárbu.

Dás sáhtta atnit sátnebánjkokoarttaid dahje *Meahcceskuvllas-plánšša* veahkin oazžut ohppiid geavahit giela.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- máhttit sániid mat mitalit mat goahtesajis leat
- oahppat ovttageardánis cealkagiid fáddái

Áigeguovdilis sánit: Geahčas illustrerejuvvon sátnelisttu gihppaga siiddus 6 dahje *Meahcceskuvllas-plánšša*.

Áigeguovdilis cealkagat:

- Mii dát lea?
- Mat dát leat?
- Mii/mat lea/t goahtesajis?
- Goahtesajis lea/t ...
- Mital maid oainnát goahtesajis.
- Gos du lávvu lea?
- Makkár ivdni das lea?
- Gos hivesset lea?
- Muite fal bassat gieđaid!
- Dál lea boradanboddu!
- Maid don borat?
- Mon boran ...
- Maid don siđat?
- Mon siđan ...
- Giitu biepmu ovddas!
- Sáhtátgo veahkehit mu?

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat sániid mat mitalit mat goahtesajis leat
- oahppat álkes cealkagiid lávka birra ja mii doppe sáhtta leat

Áigeguovdilis sánit: Geahčas illustrerejuvvon sátnelisttu gihppaga siiddus 6 dahje *Meahcceskuvllas-plánšša*.

Áigeguovdilis cealkagat:

- Gos du lávka lea?
- Makkár ivdni dás lea?
- Mii dus lea lávkkas?
- Mat dus leat lávkkas?
- Lávkkas lea/t ...
- Leago dus ... lávkkas?
- Lávkkas mus leat fáhcat, ullobáidi, ullobuvssat, nohkkanseahkka, niesti, niibi, guksi ...

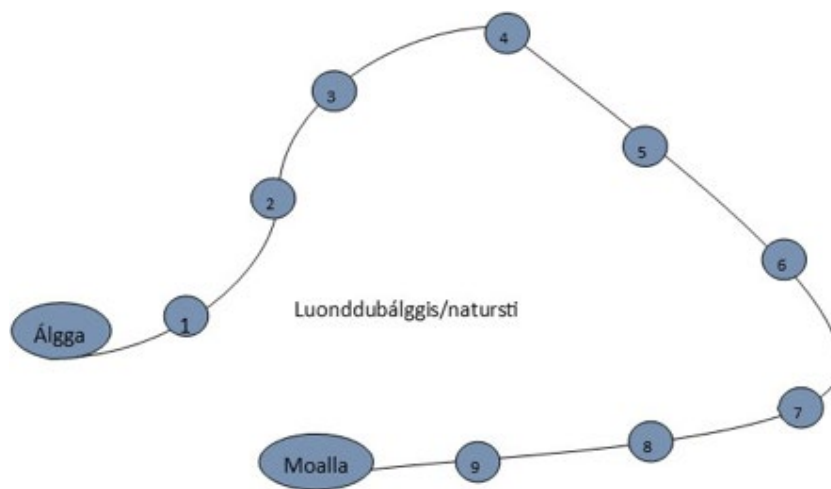
DOAIBMA/FÁDDÁ**Luonddubálggis****ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET**

- dovdát/máhttit lottiid/skálžžuid/guliid namaid

Ovdabargu/Ávdnasat

Dán aktivitehtii liikojit eanaš oahppit hui bures. Aktiviteahtta ferte plánejuvvot bures ovddalgihtii. Oahppit barget smávva joavkkuin (4-5 oahppi) čoavdin dihtii iešguđegelágan bargguid.

Luonddubálggis sáhtta lágiduvvot dušše teorehtalaš bargobihtáiguin, dahje teorehtalaš ja praktihkalaš bargobihtáid ovttastemiin. Praktihkalaš bargobihtát gáibidit ahte lágidettiin leat lasi resursaolbmot doaimmas.

Detálgaplánen ja čađaheapmi lea maiddái dan duohken mo oahppiyoavku lea oktiibiddjojuvvon.

[Dáppe](#) bohtet bargobihtáevttohusat mat sáhttet adnojuvvot luonddubálgás. Bargobihtát ja válldahusat gos iešguđege boasta lea, ferte heivehuvvot báikái gos dáhpuhuvvá.

Giellabarggahanguoigalusat

Luonddubálgá bargobihtáevttohusat leat buot sámegillii, ja dát leat dušše evttohusat munno bealis. Jus didjiide ii leat áigeguovdil ahte buot bargobihtát leat sámegillii, sáhttibehtet ráhkadit odđa bargobihtáid dárogillii, ja geavahit muhtin min bargobihtáin muhtin poasttain.

Mihttu ja áigeguovdilis dajahusat lea dan duohken mo doaimma čađahehpet. Olgešravddas gávdnabehtet bovssa mas leat muhtin evttohusat.

DOAIBMA/FÁDDÁ**Biebmu***Iđitbiebmu**Boradanboddu**Gaskabeaivvit**Eahketbiebmu***Ovdabargu/Ávdnasat**

Olmáivákki skuvllas lea álo 9. luohkás ovddasvástádus málestit buohkaide geat leat meahcceskuvllas mielde. Vuosttas beaivvi lea dábálaččat «mátkemális», dalle lea buot oassálastiin aldeset mielde buot ráhkadanávdnasat, ja de leat 9. luohká oahppit geat ráhkadit borramuša. Nuppi beaivvi láve skuvla fállat mállássa. Mearragáttis ráhkadit 9. ceahkki oahppit dábálaš guollegáhkuid, báistojuvvon guoli dahje guollemáli.

Smávvaskuvllas sáhtá mis maid leat biebmu fáddán. Mii sáhttit háleštit biepmus man borrat, dahje ráhkadit ieža iđitbiepmu, beaivebiepmu dahje eahketbiepmu.

Mii leat čohkken muhtin álkis biebmorávvagiid maid sáhtti-behtet atnit jus háliidehpet ráhkadit borramuša ovttas nuoramus ohppiiguin. Biebmorávvagiid gávnnat [dáppe](#).

Giellabarggahanguoigalusat

Borademiin sáhttit háleštit das makkár borramuš ja niesti mis lea mielde, leago mis borranmiella dahje goiku, maid háliidit birrat ja juhkat jna. Jeara gažaldagaid maidda oahppit sáhttet geahččalit vástidit.

Nuoramusaide sáhtá leat buorre gullat gažaldagaid sihke sáme-gillii ja dárogillii. Gearddut áinnas moanaid gerddiid sáme-gillii, ovdal go dárbbu mielde jearat seammá gažaldaga dárogillii. Ii leat oaivil ahte oahppit galget oahppat buot sániid ja frásaid, muhto dovdáhit gažaldagaid ja máhttit vástidit eaŋkalit.

Dát sáhttet leat sártnodeamit mat leat lunddolaččat, dahje plánejuvvot bargobihtát, dahje goappašagat.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat sániid ja álkis cealkagiid mat gullet borademiide

Áigeuovdilis cealkagat:

- Makkár biebmu dus lea lávkkas?
- Mus leat ...
- Leatgo nelgon?
- Leatgo ...?
- De lean./In leat.
- Maid don siđat?
- Mon siđan ...
- Siđat go ...?
- De siđan.
- Maid don jugat?
- Mon jugan ...
- Maid don borat?
- Mon boran
- Liikotgo ...
- Mon liikon ...
- Sáhtátgo saddet munnje ...?
- Giitu biepmu ovddas!
- Dearvuhta!/Eale dearvan!/
Šatta falli!

DOAIBMA/FÁDDÁ**Lávlagat ja stoahkan****Ovdabargu/Ávdnasat**

Mis leat álo ovttarattatlávlumat ja stoahkanbottut main ceahkit leat seahkálassii go leat meahcceskuvllas. Mánngga oahppi mielas leat stoahkandiimmut, main boarráseamos ohppiin lea ovddasvástádus stoagahit ja guoimmuhit nuorabuid, meahcceskuvlla suohttaseamos doaimmaid gaskkas. Dakkár doaimmat fertejit plánejuvvot ovdal go meahcceskuvla dollojuvvo.

Gaska- ja nuoraidceahki oahppit juhkkjuvvojit joavkkuide ja ožžot veaháš áiggi skuvllas plánet makkár aktivitehtain sii háliidit ovddasvástádusa. Mii lávet dadjat ahte juohke joavku galgá plánet ja ráhkkanahhtit uhciimus golbma aktivitehta. Molssaevttolaččat sáhttet oahpaheaddjit plánet iešguđetgelágan aktivitehtaid.

Organiseren ja hoidu lea dan duohken man galle oassálasti leat, ja mo oahppijoavku lea oktiibiddjuvvon giela ja agi dáfus.

Boradanboddu mearragáttis mitalus lea engelas máidnasa *The little red Hen* eará láhkai sátnáduvvon veršuvdna. Dan gávnnat [dáppe](#). Dát mitalus heive bures gaskaceahki dahje nuoraidceahki ohppiide hárbhallat ja dramatiseret smávvaskuvlla sámegiellohppiid várás.

Giellabarggahanguoigalusat

Dii ieža mearridehpet man garra fokus galgá leat sámegielas dáid stoahkan- ja aktivitehtain. Sámegielloahppit gaska- ja nuoraidceahkis sáhttet áinnas lávlut sámegillii, dahje stoahkat álkes giellastohkosiid ovtta smávitceahkki mánáiguin. Molssa-eaktun sáhtta veardidit dán friijaboddun, jus oahppit leat beavvi bargan gielain. Stoahkanbottut leat muhtimin deháleabbon go giellaoahpahus.

Joavkkuin gos buot oahppit leat sámegiel hállit, sáhttet buot stohkosat, lávlagat ja aktivitehtat leat sámegillii. Seaguhuvvon joavkkuin berrejit sámegiel oahppit oassálastit stohkosiin ja aktivitehtain earáiguin. Sámegiel oahpaheaddji sáhtta maid vejolaččat plánet muhtin aktivitehtaid maid buohkat čađahit sámegillii, maddáii sii geat eai hálldaš sámegiela.

Eará stoagus- ja aktivitehtaevttohusat mat heivejit giellahárjehusaide ja giellabarggahusaide: ádestallanstohkosat, *Tante Knute*, *Kima* stoagus, *Slå på ring*, *Bierdna nohkká*, murjen, mitalusboddu, hálggu bálkestit, gilpe, *Sisten*, *Stiv heks*, *Haija boahhtá*, *Rukses čuovga*, *Bro, bro brille*. >>>

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- geavahit giela iešguđetgelágan oktavuodain
- leat mielde dahje guldalit dramatiserema
- oahppat muhtin sámi lávlagiid

Lávllaevttohusat leat gávdnamis
Lávlagat ja hoahkammat

Dá leat soames dábálaš stohkosa ja aktiviteahta mat veaháš heivehusain sáhttet adnojuvvot giellahárjehussan:

Haija bohtá

Dá sáhtta álkis heivehusain dahkat oahpes stohkosa eará stoagusin dan mielde maid háliida hárjehallat:

Stáinnir bohtá stohkosis sáhtta ovdamearkan hárjehallat ja geardduhit guliid namaid (ovdamearkan: dorski, sáidi, hávga, reahkká jna). *Bivdi bohtá* stohkosis sáhtta seamma láhkai hárjehallat mearralottiid namaid maid sáhtta bivdit (ovdamearkan: skávli, skárfa).

Kima stoagus

Dát lea muitánstoagus man sáhtta geavahit oahppat/geardduhit sániid, ja seammás hárjehallat visuála muittu.

Dá lea evttohus mii heive 3-6 oahppi jovkui: Bidjet muhtin sátnebánjkokoartta, dahje fysalaš dávvira, ovdamearkan hálggu, geađggi, skálžžu, niibbi, bastte, gohpu jna. Čohkkánvuloža ala. Mađe eanet koarttat dahje dávvirat, dađe váddáseabbon šaddá. Čujut dávviriidda, daja sániid ja gearddut dassáži go buohkat máhttet daid. Bija ohppiid mannat oanehis viehkanmohkkái, ja jávkat dan botta ovttá koartta dahje dávvira. Go bohtet fas ruoktot, de galget dadjat sámegiellama dávviris mii váilu. Gii máhtta dan ovddimus, beassá dalle fas válljet dávvira man jávkada. Jus dávviriid sirddaša dađistaga, de šaddá váddáseabbon. Lonut muhtin sániid manja go golbma-njeallje vuoru leat mannan.

Fiervástáfeahhta

Dát lea ovttasbargo- ja giellahárjehus cehkiid gaskka. Oahppit iešguđet cehkiin organiserejit njeallje oahppi joavkkuiguin. Várut vai šaddá variašuvdna sihke agis ja máhtolašvuodádis joavku juohkimis. Sáttaviehkamis leat mánga praktihkalaš barggu. Joavkkut ožžot njeallje čuoggá juohke bargobihtás. Okta čuokkis juohke oassebargobihtás.

Vuosttas oasis galget oahppit viežžat njeallje mearriduvvon dingga goahtesajis. Dát sáhtta leat lávka, hálgu, duolba geađgi ja riššat. Oahpaheaddji bagada sámegillii buot joavkkuide oktanaga. Juohke joavko-oassálasti galgá čađahit ovttá doaimma juohke hárjehusas. Joavku sáhtta ieš mearridit mo juogadit bargguid, ja mo čovdit daid. Danin lea dehálaš ahte oahppit guovdilastet bagadettiin, ja ahte leat oktasaš addejupmi maid bargu mearkkaša. Ulbmil lea athe viežžat rivttes dinggaid, ja jus háliidehpet, de sáhttitbehtet maddái gilvalit áiggis.

Nuppi bargobihtás galget oahppit sárgut 4 dingga mat leat čatnon fáddái, ovdamearkka dihtii *vanca, návsti, jielli ja fiervá*. Sáhtta differensieret dahje dahkat bargobihtá váddásut ja lasihit

adjektiivva. Dás maid bagadus sámegillii aivve. Buot oahppit joavkkus galget sárgut ovtta dingga, ja oahppit ieža čielggadit gii maid galgá sárgut. Váldde mielde ivdnebliánttaid ja árkkaid, dahje tuššaid ja unna távvala juohke jovkui masa sáhttet sárgut. Ulbmil lea ahte sii tevdnejit rivttes dinggaid, váikko rivttes sturrodagas, dahje rivttes ivnniin.

Jus lea hállu, sáhtta ráhkadit lassi bargobihtáid.

Evttohus bargobihtáide:

1. Oahppit galget gávdnat 8 iešguđetgelágan skálžžu fiervvás, ja máhttit unnimus 4 nama dáiguin. Dás lea vejolaš ahte joavku sáhtta fasket 4 liige čuoggá, jus máhttet buot 8 nama skálžžuin.
2. Oahppit galget máhttit 4 mearraguoli nama.
3. Oahppit galget máhttit 4 mearralotti nama.

Sátnestáfeahhta

Dát lea aktiviteahhta mas oahppit ohppet/geardduhit sániid ja seammás hárbhallat muittu. Oahppit juhkkovuojojit smávva luohkáid gaskasaš joavkkuide main leat 3-4 oahppi guhtesnai. Dás heive váldit mielde ovdaskuvlamánáid, jus sii leat mielde mátkkis.

4. luohká oahppit ožžot ovddasvástádusa oahpahit ovdaskuvla-joavkku, 1.-3. luohká ohppiide dihto sániid. Sánit mat galget ohppojuvvot, sáhttet ovdamearkan leat mearraguolit, mearralottit ja skálžut, dahje sánit gihppaga illustrerejuvvon sátnelisttus.

4. luohká oahppit berrejit bures ráhkkanan dása skuvllas.

Oahppit geat leat ožžon bargun leat «oahpaheaddjin», čuoččastit veahá gaska eret joavkkuin geat leat biddjojuvvon čuožžut maŋŋálaga. Sii ožžot roahkka čálistit sániideaset lihpuide maid váldet mielde vái muitet daid. Iešguhtege joavku vázzá/viehká 4. luohká oahppi lusa gii galgá oahpahit sidjiide sámegielsáni. Go oaivvildit iežaset máhttit sáni, de vázzet/vihket oahpaheaddji lusa gii máhtta sámegiela ja dadjet sutnje sáni sámegillii (ja mii dat lea dárogillii). Dasto čuoččastit ráiddu maŋimužžii, ja válljejit odđa oahppi geas lea odđa sátni boahhte hávi go lea sin vuorru fas. Dás lea deatalaš ahte leat doarvái rávisolbmot geat «holdejit joavkkuid», ja geat dorjot nuorra oahpaheddjiid.

Land art/Dáidda luonddus

Oahppit galget dahkat dáidaga ávdnasiin maid gávdnet fiervvás. Sii sáhttet ovdamearkan ráhkadit gova dahje bácci. Sáhttet bargat okto dahje guoktin/smávva joavkun. Govva dahje bázzi man ráhkadit, galgá gullat meahcceskuvlla fáddái. Go leat geargan, de sáhtta iešguhtege oahppi/joavku mitalit earáide maid lea ráhkadan. Muitalettiin sii atnet nu eatnat sámegielsániid ja frásaid go máhttet. Dá lea liŋka govvaráidui mii soaitá leat oaivadeaddj:

<http://www.fantasifantasten.no/index.php?news&nid=41>

Savkalanstoagus

Oahppit čužžot gierdun, ja oahpaheaddjis lea mielde gubá sátneohppankoarttat, dahje guliid ja /dahje lottiid govat mat leat ráhkaduvvon guolle- ja loddeplánšša vuodul. Okta oahppi geassá koartta dahje gova. Jus govas lea ovdamearkan *skávli*, de galgá oahppi savkalit: «*Mon lean skávli*» lagamus oahppái iežas olgešbealde, ja nubbi savkala dán fas oahppái gii lea su olgešbealde. Nu jotket dassáži go maŋimuš oahppi lea beassan gullat sáni ja son dadjá dan jitnosit. Jus leat olu oahppit joavkkus, de sáhtta juohkit joavkku nu ahte gártá heivvolaš lohku oahppit juohke gierddus. Dás hárjehallet sihke guldalit, áddet ja gaskkustit álkis dieđáhusaid.

Dán liŋkkas leat lassi olgostoagusevttohusat:

http://www.uteskoleveven.no/uteaktiviteter/uteleker.asp?Data_ID_Article=169&Data_ID_Channel=1

DOAIBMA/FÁDDÁ

Sámi báikenamat

Ovdabargu/Ávdnasat

Sámi báikenamain gávdnat eatnat dieđuid luonddu ja kulturhistorjjá birra.

Válddes mielde kárta mii čájeha guovllu gos dii lehpet. Kárttas galget leat sámi báikenamat. Jus ii gávdno heivvolaš kárta mas leat sámi báikenamat, de sáhtta ieš sárgut álkidahttojuvvon kárta.

Guorahala gávdnojitgo mitalusat mat gullet báikenamaide.

Giellabarggahanguoigalusat

Váldde ohppiid mielde mátkkáži gohttenguovllu birra, ja atte ohppiide bargun gávdnat ovdamearkkaid *njárga*, *várri*, *johka*, ja vejolaš eará luonddunamahusaid. Oahppat báikkálaš sámibáikenamaid jus gávdnojit guovllus gos lehpet. Jus leat mitalusat mat gullet iešguđege báikenammii, de sáhtta dáid áinnas mitalit ohppiide.

Buorre lea Jus oahppit besset imaštallat manne ja mo sámi báikenamat leat šaddan.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- oahppat muhtin dihto báikenamaid
- oahppat muhtin luonddunamahusaid (ovdamearkan: *suolu*, *johka*, *njárga*, *várri*, *fiervá*, *vuotna*)

DOAIBMA/FÁDDÁ

Mearraguolit

Ovdabargu/Ávdnasat

Váldde mielde guolleplánšša, bivdinrusttegiid ja gádjunliivva, jus oahppit galget fatnasis oaggut. Šiehtadus luoikkahit fatnasat dahkko buorre áiggis. Lea dehálaš ahte iskabehtet makkár sihkarvuodagáibádusat čuovvut. Ságastallen sihkarvuoda birra fatnasis, ja manin gádjunliiva lea nu dehálaš. Oahppit galget gárvodan fanasmátkái láchkai.

Jus ii leat áigequovdil vuolgit oaggut fatnasis, de sáhttet oahppit oaggut stákkuin gáttis. Váldde mielde guolleplánšša, stákku, vuokkaid ja áinnas gádjunliivvaid ohppiid sihkarvuoda dihtii, váikke eai galgga fatnasis oaggut.

Molssaeaktun sáhtta šiehtadit nuppi ceahkki ohppiiguin geat sáhttet vuolgit oaggut, juogo fatnasis dahje gáttis, ja dutkat guollešlájaid maid leat oggon.

Giellabarggahanguoigalusat

Váldde ohppiid oaggunmátkái juogo fatnasis dahje gáttis. Divtte ohppiid hárhallat álkes bargguid oagguma oktavuodas, ovdamearkka dihtii oaggut giehtaváđun dahje oaggunstávrráin, molsut vuokka dahje suhkat. Dás galget oahppit geardduhit sániid maid leat oahppan (ovdamearkka dihtii *vanca*, *suhkat*, *oaggut*, *gádjunliiva*, *oaggunstávra*) ja oahppat ođđa (ovdamearkka dihtii *giehtaváđđu*, *vuogga*, *fierbmi*, *bivdit*, *áirrut*).

Divtte ohppiid mearridat makkár guollešlájat leat, ja dutkat mo lea hápmi, ivdni ja eará dovdomearkkat. Geavahehpet giela aktiivvalaččat bargguid siste. Geavahehpet bivdosállaša ráhkadit borramuša: Báistet dahje vuššet guoli, dahje vuššet guollemáli. Bagadusa guollemállái gávdnabehtet [dáppe](#).

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahpat iešguđetge mearraguliid namaid
- oahppat manin lea dehálaš geavahit gádjunliivva
- oahppat sámegiel sáni *gádjunliiva*

DOAIBMA/FÁDDÁ

Šattut ja lieđit

Ovdabargu/Ávdnasat

Váldde mielde kláddagirjji man sisa beassabehtet deaddit šattuid, ja veahá stargaset árkkaid A5 dahje A6 formáhtas, skieraid ja kontáktabáhpára.

Ane šaddoplánšša ja vejolaš šaddočoakkáldatgirjjiid sadjosis.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat/geardduhit šaddo-namaid mearragáttis

Giellabarggahanguoigalusat

Vázzet ulliráji, ja ohcet šattuid ja liđiid maid váldibehtet skuvllii mielde. Atnet šaddoplánššaid ja šaddočkakkáldaga gávnaht šattuid šlájá maid gávdnabehtet. Šaddoplánššaid gávdnabehtet [dáppe](#).

Gávdnabehtetgo sihke sámi ja dárú namaid šattuide? Vállje-
jehket 5-6 iešguđetgelágan šattu maid váldibehtet mielddádet.
Vuogas lea bidjat šattuid deaddagassii vái goiket veaháš ovdal go
bidjabehtet kontáktabáhpára sisa. Skuvllas sáhttibehtet ráhkadit
šaddočájáhusaža. Dát lea bargobihtá mii bohtá fas gaska-
ceahkis, muhto dalle stuorát viidodagas ja eambo šattuiguin.

DOAIBMA/FÁDDÁ

Muorjjit

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat/geardduhit sáni muorji
- oahppat iešguđetgelágan muorjenamaid

Ovdabargu/Ávdnasat

Váldet mielde muorjeskáluid ja vejolaš muorječkakkána. Láibe-
pusiid sisa sáhtá čoggit jonaid dahje čáhppesmurjjiid. Jus
háliidehpet ráhkadit measttu goahtesajis, muitet váldit mielde
sohkara ja lohkkelihtti. Dás gávdnabehtet mo ráhkadit sarret-
measttu sámi vuogi mielde [dáppe](#).

Váldet mielde muorjeplánšša, jus lea dárbu.

Giellabarggahanguoigalusat

Sáhttibehtet murjet lahka goahtesaji, jus lea vejolaš.

Dát lea buorre liiba oahppat dahje geardduhit muorjenamaid.
Dutket iešguđetgelágan dakjasiid ja murjjiid, ja buohtastahttet
oahpan dihtii erohusaid ja ovttaláganvuodaid

Mátkkis sáhttibehtet murjet mestui dahje jokjasoktii (troll-
krem). Oahppit sáhttet ráhkadit muorjemeasttu. Jus lehpet plá-
nen ráhkadit duolbaláibbiid dahje hávvarbuvrru eahket- dahje
iđitbiebmun, de lea liige somá go iežas ráhkaduvvon meastu lea
láibbi dahje suohkat alde.

li leat ulbmil ahte oahppat muorjenamaid *Vuonain 1*, muhto
Vákkiin 1:s ja *2:s*. Jus lea vejolašvuolta ja áigi, de lea dát buorre
liiba geardduhit muorjenamaid.

DOAIBMA/FÁDDÁ**Skálžžut****Ovdabargu/Ávdnasat**

Čohkkejehket skálžžuid ja eará maid sáhtta geavahit šibitdálu ráhkadit. Lea buorre ahte lehpet skálžžuid namaid ovdagihtii, nu ahte oahppit dovdet daid iešguđetgelágan «šibihiid» dálus. Geavahehpet skálžoplánšša veahkin.

Váikko leaš dis mielde muhtin gii mánnán lávii ráhkadit šibitdálu. Son sáhtášii mitalit dán dahje maddái eará ovdešáigge stohkosiid birra.

Giellabarggahanguoigalusat

Fiervá ii leat leamaš dušše guolásteddjiid bargosadjin, muhto maddái mánáid duhkoraddanšilljun. Mánát čohkkejedje skálžžuid, rihkiid ja eará maid gávdne fiervvás ja geavahedje stoahkamii. Sii ráhkadedje šibitdálu geđggiin ja rihkiin, ja skálžžut ledje šibihat, dát lei árbevirolaš mánáidstoahkan mearrasámiguovlluin. Divtte mánáid ráhkadit iežaset šibitdáluid, okto, páras dahje jovkkožiin.

Go buohkat leat geargan, de sáhttet oahppit fidnat «šibitdáluid» gálledeamen fiervvás. Divtte ohppiid mitalit iežaset šibitdálu birra. Jus lea váttis mitalit, de sáhtta oahpaheaddji veahkehit jearahallama bokte. Dán doaimma sáhtta maddái skuvllas bargat.

DOAIBMA/FÁDDÁ**Fiervvás****Ovdabargu/Ávdnasat**

Váldet mielde skálžoplánšša, skáluid dahje juoga man sisa čoaggi-behtet geđggiid, skálžžuid ja eará maid oahppit gávdnet fiervvás.

Mii lávet ráhkadit čájáhusa fiervvás gos čájehat šattuid, skálžžuid ja eará maid leat gávdnan. Gávnnat čilgehusa *Giellabarggahanguoigalusat* boahnte siiddus. Jus dát lea din mielas buorre jurdda, de muitet váldit mielde garra báhpira ja plastihkkaskoadđasiid jus plánebehtet ráhkadit čájáhusa fiervvás.

Jus lea návstte gohttensaji lahkosiin, de leat mátki dohko hui somás doaibma. Soaitá muhtimiidda vuosttas geardde ahte fidnet návsttes? Ferte ovdagihtii leat šiehtadan eaiggádin ahte beassat guovlallit návstii.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat namaid skálžžuin ja šibihiin dálus.
- oahppat ovdeš áigge stohkosiid birra

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat skálžonamaid
- oahppat namaid dinggain mat gávdnojit fiervvás
- oahppat sámegeiel nama návsttes
- oahppat sániid mat gávdnojit návsttes

Giellabarggahanguoigalusat

Vázze ohppiiguin mátkki fiervvás. Muital maid dáppe sáhhtá gávdat, ovdamearkka dihtii divrriid geđggiid vuolde, skálžžuid, čáppa geđggiid, rihkiid, doabbariid, fatnasiid, káijarusttegiid ja návsttiid.

Ráhkkanahhte ohppiid ahte galget geahččalit gávdat geađggážiid, rihkiid ja nu ollo iešguđetgelágan skálžžuid go vejolaš vázdedettiin fiervvás. Dáid sáhhtibehtet váldit mielde skuvlii, juogo geavahit dáid duodjediimmuin dahje stoahkan oktavuodain. Molssaeaktun sáhhtá ráhkadit govvačoakkáldaga dahje miničájáhusa.

Lea maid vejolaš ahte oahppit ráhkadit čájáhusa fiervvás, ánnas vuogas báikkis lahka gohttensaji. Go oahppit leat ráhkadan sámegiel galbbaid daidda maid leat gávdat, de sáhhtet bovdet eará luohkkálaččaid geahččat čájáhusa. Oahppit ofelastet dáid eará ohppiid čájáhusbáikkis, ja galget muitalit maid leat gávdat, ja namahit dáid sámegillii. Jus bovdebehtet eará ohppiid, de lea dát vuogas geardduhan liiba sidjiide.

Jus lea vejolaš de sáhhtibehtet maidái finadit návsttes (šiehtat ovdagihtii eaiggádin), ja muital ohppiide mii doppe soaitá leat.

Návstte geavahit fanasvistin ja oaggunrusttegiid rádjat, ja dábálaččat láve leat ollu maid sáhhte geahčadit doppe. Čilge ohppiide masa muhtin dát rusttegat adnojit, ja geavat sámegiel namahusaid go muitalat. Go leat geargan oahpisteamen návsttes, de ožžot oahppit bargobihtá. 1. ceahkki ohppiide lea buoremus čoavdit bargobihtá oahpaheaddjin ovtta, muđui sáhhtet oahppit čoavdit bargobihtá okto, páras dahje 3-4 joavkkus.

Bargobihtá gávnnat [dáppe](#).

DOAIBMA/FÁDDÁ

Lávlun- ja muitalanboddu

Ovdabargu/Ávdnasat

Váldde mielde vuogas kopiijalogu lávlagis *Vuonain*. Lávlagiid gávnnat *Lávlagat ja hoahkamát*. Gávnnat báikkálaš myhtaid, cukcasiid, muitalusaid ja máidnasiid dološ ja dálá áiggis maid heive ohppiide muitalit. Dán lávlun- ja muitalanboddui sáhhtibehtet bovdet muhtin resursaolbmo gii lea čeahppi máinnastit. Muite fal ahte eai leat menddo soaigguis muitalusat dáidda nuoramusaide, ja sisdoalu sáhhtá ovdagihtii šiehtadit.

ULBMIL LEA AHTÉ OAHPPIT GALGET

- guldalit lávlaga
- oassálastit lávlagis
- guldalit báikkálaš muitalusaid ja máidnasiid

Giellabarggahanguoigalusat

Čohkke ohppiid ovttarattatlávlumii ja stoahkanboddui main ceahkit leat seahkálassii go leat meahcceskuvllas.

Ohppiidjoavkkus gos buohkat leat sámegiela sáhttet buot lávlagat sámegillii. Muitalusat sáhttet maid sámegillii, muhto sáhte veardidit ahte galget go odđasit muitalit dárogillii jus orru dárbu.

Seaguhusjoavkkus sáhttet lávlut sihke sáme- ja dárogillii. Ii daga maidege ahte oahppit geat eai oahpa sámegiela skuvllas maid besset gullat giela. Ovdamearkka dihtii sáhttet lávlut *Ro, ro til fiskeskjær*, *Suga mađđái*, *Guolleválla* ja *En ekte lofottorsk jeg er* oahpásmuvvan dihtii lávlagiidda, ja ahte lávlut sáme- ja dárogillii.

Muitalusat sáhte leat sámegillii, dahje dárogillii gos maid sámegiella lea ossin. Son gii muitala sáhtta áinnas geavahit sámegiela báikenamaid, luonddunamahusaid ja eaŋkilsániid sámegillii váikko muitalus lea dárogillii. Ja ii daga maidege ahte oahppit gullet muitalusa sihte sáme- ja dárogillii.

Oaggunmátki fatnasiin sáhtta leat buorre álgun ollu gelddolaš muitalusaide. Govva: Toril B. Lyngstad.